

בס"ד

זעומקו של מקרא

דברי עומק בפרשת השבוע

ערש"ק

וישלה

ה'תשפ"א

**בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות
לטל': 052-7675895
גור-אריה צור
מודיעין עילית
ניתן להצטרף לתפוצת מייל
דוא"ל: leshem895@gmail.com**

לעומקו של מקרא וישלה

וכן בפרשת צו (ויקרא ו,ד') על הפסוק **ויפשוט את-בגדיו וילבש בגדים אחרים** תרגם אונקלוס **וישלה ית לבושוהי וילבש לבושיני אחרניו**.

וזוה שכתב ברישא **וישלה יעקב**. ובעודו שולט בעולמם, התיצבו **מלאכים לפניו**. וכאומרו **וישלה יעקב** [גשמיותו] והנה **מלאכים לפניו**. ועתה יאמר להם **יעד שליחותם: אל-עשו אֶחיו אַרְצָה שְׂעִיר שְׂדֵה אָדָם**. ועתה יאמר להם **תכלית שליחותם: ויצו אתם לאמר: כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדָנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם-לִבִּי גִרְתִּי וְאֶחָר עַד-עֲתָה: וַיְהִי-לִי שׁוֹר וְחֲמֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וְאֲשֻׁלְחָה לְהַגִּיד לְאֲדָנִי לְמַצָּא-חֵן בְּעֵינָיו. ובאומרו וְאֲשֻׁלְחָה מוטעמת בפשטא, שפושטים את כנפיהם כנאמר בדניאל: [ט, כא]: וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר בְּתַפְלָה וְהֵאֵישׁ גְּבַר־יִאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּחִזּוֹן בְּתַחֲלָה מְעַף בִּיעָף נִגְעַע אֵלַי כְּעַת מְנַחֵת-עָרֵב. ופירש רש"י: "מועף ביעף. היה מועף אלי בפריחה ובטיסה.**

ועוד יש לומר על דרך הטעמים, וְאֲשֻׁלְחָה מוטעמת בפשטא, לרמוז

וישלה יעקב מלאכים לפניו אל-עשו אֶחיו אַרְצָה שְׂעִיר שְׂדֵה אָדָם (לב,ד')

לכאורה יש לשאול, היה לו קודם לומר ויקרא יעקב למלאכים לפניו, ואז לומר ויצו אתם לאמר וגו', ואז לומר וישלה וגו'. ומה הוא זה שברישא אמר וישלה יעקב והדר אמר ויצו אתם.

ועי' בלעומקו של מקרא בהקדמה לויצא, ששלט יעקב בג' עולמות בכח היראת שמים אשר לו, ואחד מהעולמות אשר שלט בו הוא עולם המלאכים.

וכאן בא להודיענו כיצד היתה שליטתו בהם.

שהפשיט יעקב את גשמיותו דרך עקבו כאדם המפשיט את עור עולתו, ומאחר שנפשט מגשמיותו, ראוי הוא לשלוט בעולם המלאכים.

לכן אמר וישלה יעקב. שכן התרגום בארמית של וְהֵפְשִׁיט הוא וישלה.

וכמו שמצינו בתרגום אונקלוס על הפסוק וְהֵפְשִׁיט את-העלה ונתח אתה לנתחיה (ויקרא א,ו') וישלה ית עלתא ויפלא יתה לאברהא.

לעומקו של מקרא וישלה

ובעוד יעקב מדבר אליהם מדברים הם לעשו ובעוד מדברים הם לעשו מחזירים הם תשובה ליעקב.

ואשר על כן, בתחילה יעקב שולחם, שנאמר **וישלח יעקב** ובעודם לפני עשו אומר להם מה לומר לו, שנאמר **ויצו אתם לאמר פה תאמרו לאדני לעשו פה אמר עבדך יעקב עם-לבן גרתי ואחר עד-עתה ויהי-לי שור וקמור צאן ועבד ושפחה, ומוסיף על שליחותו ואומר למלאכים בעודם לפני עשו: ואשלחה להגיד לאדני למצא-חן בעיניך.**

ועוד יש ליתן טעם באומר: ואשלחה להגיד לאדני למצא-חן בעיניך, מדוע ישתמש במילה קשה כגידים, להגיד לאדני, ולא באמירה רכה כמו לומר לאדני **ויש לומר** שרמז לו בזה, שאמנם פניו לשלום, אך אם יש צורך בכך אינו מהסס להילחם, ולהגיד לא אדוני. וזה שאמר להגיד לאדני וכאומר להגיד לא אדני.

ועוד יש ליתן טעם מדוע אמר למצא-חן בעיניך. בלשון נוכח. ולא אמר למצוא חן בעיני אדוני כפי

כנ"ל על ההפשטה מן הגשמיות באומרם ואשלחה.

ועוד יש לומר שבאומרם ואשלחה מקדים לו בזה שעתיד הוא לשלוח מן הבהמה הבקר והצאן כפי שאמר לו: ויהי-לי שור וקמור צאן ועבד ושפחה ואשלחה וכל זאת כדי להגיד לאדני שרצוני למצא-חן בעיניך.

ועוד יש לומר כפירושו של אור-החיים הק':

אשר על כן בחר לשלוח המלאכים שלא יצטרכו להליכה ובמקום שהם שמה יעשו שליחותם כי כל העולם כארבע אמות, הם עודם עומדים לפניו והם עושים שליחותם אל עשו אחיו הגם שהוא במקום רחוק, והוא אומרם ארצה שעיר, ולזה לא אמר לארץ כי לא יצטרכו ללכת אלא יחזרו פניהם וידברו עם עשו ובמעמדם יעמדו ויחזרו לו התשובה והבן. עכ"ל.

פירוש:

בהיות כל העולם כארבע אמות אצל המלאכים, ובהיות שאין גב למלאכים כלומר לא יראה גבם ומכל צד יראו פניהם, ככתוב: [יחזקאל י, יא'] לא יסבו בלכתם, לכן, בעודם עומדים לפני עשו, עומדים הם גם לפני יעקב,

לעומקו של מקרא וישלה

וכאמרו: וְאֶשְׁלַחְהָ לְהַגִּיד, וְהַגִּיד -
לְאֲדֹנָי!

וַיֵּצֵא אֶתְכֶם לְאֹמֶר פֶּה תֵּאמְרוּן
לְאֲדֹנָי לַעֲשׂוּ פֶה אֹמֶר עֲבָדְךָ יַעֲקֹב
עִם-לִבָּן גְּרָתִי וְאַחַר עַד-עֲתָה:
(לב, ה')

עִם-לִבָּן גְּרָתִי. פירש"י ותרי"ג
מצוות שמרתי. וכוונתו לומר בזה לא
פחות ולא יותר. שאם הייתי מוסיף
מצוה אחת על התריג היה לי תרי"ד
וכבר היתה מתקיימת ברכתך וְהָיָה
כְּאִשֶּׁר תִּרְיֵד וּפְרַקְתָּ עָלָיו מֵעַל צְנֹאֲרֶךָ
(תולדות, כז, מ'). ואם הייתי מחסיר
מצוה אחת היה לי תרי"ב, וכבר היה
לך פתחון פה לריב עמדי. ועתה אין
לך פתחון פה לא על תריב ולא על
תריד, כי תרי"ג מצוות שמרתי, לא
פחות ולא יותר.

ואמנם, אונקלוס תרגם עם-לִבָּן
גְּרָתִי עִם לִבָּן דְּרִית, לומר לך בדרך
הצח: אם יבוא עשו לטעון והרי
התרגום אומר עִם לִבָּן דְּרִית,
ומתקיימת בי הברכה אשר ברכני אבי:
וְהָיָה כְּאִשֶּׁר תִּרְיֵד וּפְרַקְתָּ עָלָיו מֵעַל

שומר ברישא וְאֶשְׁלַחְהָ לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי.
וי"ל כי אדוני מראה על ריחוק.
ויעקב רוצה שהמציאת חן תהיה
בהתקרבות. לכן במציאת חן אמר
בעיניך. וְאֶשְׁלַחְהָ לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי לְמִצְאָ-
ן בְּעֵינֶיךָ.

ועל דרך הרמז, רמז רמז לו, באמרו
בְּעֵינֶיךָ. שאם לא תתנהג עמי בדרך
של התקרבות, אנהג עמך בדרך של
ריחוק. ככתוב, (תהלים צא, ח') רק
בְּעֵינֶיךָ תִּבְטֵט וְשִׁלְמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה.
בעיניך תראה מפלתך.

ועוד על דרך הרמז, רמז לו בזה כל
עניני גיד הנשה. אשר ציונו ה' עליו,
להגיד כי הגיד הזה, גיד הנשה, הוא
חלקך מכל עמלך. כי רק בו הצליח
השר שלך לגעת. ואשר על כן ינקרו
בני ישראל את גיד הנשה מן הבשר,
שלא תהיה קליפת הטומאה של עשו
עליו. וכאמרו: וְאֶשְׁלַחְהָ לְהַגִּיד.
ואשלחה לשון הפשטה כנ"ל,
וכאמרו: וְאֶשְׁלַחְהָ לגיד הנשה,
ואפשיטה את גיד הנשה מן הבשר,
ואתן לְאֲדֹנָי את חלקו הוא הגיד. וזה
שאמר יעקב: וְאֶשְׁלַחְהָ לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי.
ועל דרך הטעמים, וְאֶשְׁלַחְהָ בפשטא,
והוא קצת הפסקה מן לְהַגִּיד לְאֲדֹנָי.

לעומקו של מקרא וישלה

ולעומקו של מקרא יש לומר, עד עת"ה הוא עד עת ה'. עד עת אשר יעלה רצון מלפני ה' שאשוב, כפי שהתגלה ואמר לי: (לא, יג) עֲתָה קוּם צֵא מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל-אָרֶץ מוֹלְדְּתְךָ. ולכן אמר וְאַחַר עַד עֲתָה.

וכאומרו, מה שנראה לך, עשן, כאיחור ועכבה יתר על המידה, לפני ה' זו היא העת הנרצית לרצותך. ולכן אמר אֲרָצָה שְׂעִיר, מלשון ריצוי, וכאומר אֲרָצָה את השעיר. וזה שהוסיף ואמר למצוא חן בעיניך.

או פֶּלֶךְ לדרך זו, וְאַחַר עַד עֲתָה. עֲתָה הגיעה העת לרדת למצרים, שהמילה אחר עם הכולל בגימטריה רד"ו. לקיים רדו שנה שהיו משועבדים במצרים, וכפי שאמר יעקב לבניו: [פרשת מקץ מב, ב'] וַיֹּאמֶר הִנֵּה שְׂמֵעֲתִי כִּי יֵשׁ-שָׂבָר בְּמִצְרַיִם רְדו-שְׂמֵה וְשָׁבְרוּ-לָנוּ מְשֹׁם וְנִחַנְיָה וְלֹא נְמוֹת ופירש רש"י שם: רדו שמה. ולא אמר לכו, רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו. ומכיון שיום הגאולה מדויק הוא, לכן אין לְאַחַר את יום הגלות, כדי לא לְאַחַר את יום הגאולה. כי אין בין סיום הגלות ותחילת הגאולה אלא כמלוא נימא. ואמר עד עתה, שעתה

וכפירוש רש"י במסכת ברכות (ג.) א"ר יוסי בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח ופירש"י שם: המתין לי עד שאסיים תפילתי. כן כאן ותרי"ג מצוות שמרתי, המתנתי מתי יבואו לידי ואקיימן.

ולעומקו של מקרא, על פי הדברים האלה, ינתן טעם מדוע לימוד המשנה יקרא בשם "שמירה". כי הלומד משנה שומר ומצפה לגמרא להבין ממנה סברת טעמי המשנה, שמן הגמרא יוצאה הוראה ולא מן המשנה. לכן יאמר הכתוב [דברים פרשת ראה יב, כח]: וְשָׁמַר וְשָׁמְעָתָּ ופירש רש"י שמור זו משנה. ששומר ומצפה מתי יבוא לידי ויבין לימוד מְשֹׁנָתוֹ מן הגמרא.

וְאַחַר עַד עֲתָה. (פס' ה'). יש לעיין מהו וְאַחַר, ומה הוא שאמר עד עֲתָה. שהרי לא קבע לו זמן מסוים להיפגש אתו, שיהיה נופל כאן לשון איחור עד עֲתָה.

ולפשוטו של מקרא יתפרש וְאַחַר לשון עֲכָבָה.

לעומקו של מקרא וישלה

והקב"ה שילם להם גמולם הטוב שפרשו מעשו ולא פגעו ביעקב.

אפשר להתחיל את גלגולי הירידה למצרים.

דרשת אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ

וַיֵּשְׁבוּ הַמִּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב לֵאמֹר
בָּאנוּ אֶל-אַחִיךָ אֶל-עֵשָׂו וְגַם הִלְךָ
לְקַרְאֲתָךְ וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:
(ל,ב,ז)

ובפסוק (לג,טז) וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא
עֵשָׂו לְדָרְכּוֹ שְׁעִירָה.

פירש רש"י: עשו לבדו, [והיכן היו ד' מאות איש שהלכו עמו] וד' מאות איש שהלכו עמו נשטמו מאצלו אחד אחד (ב"ר עה, טו). והיכן פרע להם הקב"ה, [כלומר היכן מצינו ששילם להם גמולם הטוב שפרשו מעשו והלכו להם] בימי דוד, שנאמר וַיָּבֹאוּ מֵהַנְּשִׁיף וְעַד-הָעָרֶב לְמַחְרָתָם וְלֹא-נִמְלֵט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם-אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ-נָעַר אֲשֶׁר-רָכְבוּ עַל-הַגְּמָלִים וַיִּנָּסוּ (שמואל א ל, יז).

לכן, כנגד הגמול הטוב נאמר אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ-נָעַר אֲשֶׁר-רָכְבוּ עַל-הַגְּמָלִים. ולכן הדגיש הכתוב אֲשֶׁר-רָכְבוּ עַל-הַגְּמָלִים. לשון גמול טוב. ועדין יש לשאול מדוע נקט במדרש לשון פָּרַע שמשמעותו שנפרע מהם לרעה, ולא נקט לשון גָּמַל שמשמעותו גמול טוב. ויש לומר שמכל מקום בתחילה באו בעצה רעה להרוג את יעקב, ולכן נקט לשון פרע. שהקב"ה משלם לגויים גם על מחשבתם הרעה.

ואם כן, יש לשאול: גמולם הטוב מצאנו שנשארו בחיים, ובמה נפרע מהם על מחשבתם הרעה? ויש לומר שהפסידו את כל רכושם, חוץ מן הגמלים. ולכן נאמר פרע ולא נאמר גמל, ונאמר וְלֹא-נִמְלֵט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם-אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ-נָעַר אֲשֶׁר-רָכְבוּ עַל-הַגְּמָלִים וַיִּנָּסוּ.

ומכל מקום גמל אתם הקב"ה גמול טוב שהשאירם בחיים עם גמליהם. ואשר על כן יש לעיין, סוף סוף עמלקיים הם, ומדוע יגמלם גמול טוב

ולפירוש רש"י שם אותם ארבע מאות נערים. היו נערים מהעמלקי, והם נצר לאותם ארבע מאות איש שהתלוו לעשו, שממנו יצא עמלק.

לעומקו של מקרא וישלה

וּפְרָיִם עֲשָׂרָה אֶתְנַת עֲשָׂרִים וְעֶגְרָם
עֲשָׂרָה.

ואלה בורחים לכאן ואלה לכאן ועשו
רץ אחריהם לאוספם, וכך הגיע חזרה
לארצו ויהי לצחוק בעיני בני מקומו.

ואשר על כן גם על כך שילם הקב"ה
לארבע מאות איש אשר היו עמו
גמולם הטוב על אשר עזבו את עשו
עם כל מאודו, להיותו ללעג ולקלס
בעיני בני עמו.

ועוד יש לומר בשימת לב שיחד עם
דוד נלחמו ארבע מאות איש מאנשיו
כנגד ארבע מאות הנערים. ואשר על
כן יש לעיין במספר המיוחד הזה
ארבע מאות.

ולעומקו של מקרא, תרמוז פרשת
הארבע מאות לאותו היום שהורידוהו
לרבן גמליאל מנשיאותו והעלו את ר'
אלעזר בן עזרי'ה להיות נשיא במקומו.

וכמובא בברכות (כח.), תנא אותה
היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם
רשות לתלמידים ליכנס. שהיה רבן
גמליאל מכריז ואומר כל תלמיד שאין
תוכו קברו, לא יכנס לבית המדרש.

ולא יקיים בהם "מחה אמחה את
זכר עמלק".

ולעומקו של מקרא יובן על דרך
שאמר רב נחמן [סנהדרין סד עמ ב]:
כל ליצנותא אסירא, חוץ מליצנותא
דעבודה זרה, דשריא. שמותר לעשות
ליצנות מעבודה זרה.

וכגון אליהו הנביא בהר הכרמל
[מלכים א י"ח, כב'] עם נְבִיאֵי הַבַּעַל
אֲרָבַע-מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים אִישׁ דִּקְתִּיב [שם
פסוק כז'] וַיְהִי בַצְּהָרִים וַיְהִי הַתֵּל פֶּהֱם
אֵלֶיהוּ.

ובשימת לב, היו שם חמישים נותרים
על מספר הארבע מאות, והם
החמישים כנגד חמישים שערי טומאה
שהיו בהם בנביאי הבעל כנגד חמישים
שערי בינה וטהרה שהיו באליהו
הנביא.

הכי נמי, ויהתל הקב"ה בעשו,
בשלחו את הארבע מאות איש מעל
פניו, ועשו נשאר לבדו עם כל הצאן
אשר נתן לו יעקב, להנהיג לבדו את
המקנה הרב כל הדרך חזרה להר
שעיר: עֲנִיִּים מְאֹתָיִם וַתִּלְשִׁים עֲשָׂרִים
רְחֵלִים מְאֹתָיִם וְאֵילִים עֲשָׂרִים. גְּמֵלִים
מִיְנִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אֲרָבַעִים

לעומקו של מקרא וישלה

ולמאן דאמר שבע מאה ספסלי, הם כנגד הארבע מאות איש בתוספת עשו עצמו שהוא כנגד השלש מאות הנותרים, ונרמזים באות **ש** שבע **ש**ו. [ש בגימטריה שלש מאות]. ודוקא ה"ש" שהוא תוכו, ואינו **כָּבְרוּ**. שהמעטה החיצוני של ה"ש" של עשו הן האותיות "ע", "ו". והן נראות לעין כל כתמימות. שהאות עין היא כנגד מה שרואים כלפי חוץ, והאות "ו" היא כנגד הטלפיים של עשו הפשוטות לפנים כאומרות ראו כמה אני צדיק. רק ה"ש" השמאלית שהיא תוכו של השם עשו מראה על שְׁנֵאָה. וזה שאמרו עמו.

שה"מ" במילה עָמוּ עטופה גם היא משני צדדיה באותיות עי'ן ו'ו. והמ"ם שבתווך היא כנגד ארבע מאות במספר קטן, וגם הם אין תוֹכֵם **כָּבְרָם**, כעשו. ומזה הבין יעקב שיש לחוש לבואם.

והתלמידים שנוספו בבית המדרש בארבע מאות או בשבע מאות ספסלי באו לתקן את היראה של יעקב מפני אַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עָמוּ. והם כנגד אַרְבַּע-מֵאוֹת חייליו של דוד.

ההוא יומא שמינו את ר' אלעזר בן עזריה במקום רבן גמליאל, ניתנה רשות לכל התלמידים להיכנס, ואתוספו כמה ספסלי בבית המדרש. א"ר יוחנן פליגי בה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן חד אמר אתוספו ארבע מאה ספסלי וחד אמר שבע מאה ספסלי.

ויש לשאול, לכאורה זו מחלוקת במציאות ומה יש לחלוק כאן ולומר פליגי בה. והיה לו לומר איכא דאמרי. איכא דאמרי ארבע מאה ואיכא דאמרי שבע מאה. ומאי פליגי בה אמרו, כביכול יש כאן סברא לכאן או לכאן.

ובביאור דבריהם הק' יש לומר, כי ארבע מאות הספסלים שהתוספו בבית המדרש הם כנגד אַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עָמוּ. שהרי אמרו חז"ל בתנחומא כי עָשׂוּ - אין תוכו **כָּבְרוּ**. וכן פירש רש"י עה"פ (כה, כז') אִישׁ יִדַע צֵיד. לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו, אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות. וכן כל הנלוים עליו, כמוהו, שאין תוֹכֵם **כָּבְרָם**.

לעומקו של מקרא וישלה

ואידך סבר, שגם כאשר אין הם אתו גם נקראים עוברי עבירה, ולפי סברה זו התוספו רק ארבע מאה ספסלי כנגד ארבע מאות איש, אפילו אינם עמו.

ועל דרך הצח והטעמים, קצת ראייה יש לכך מן הפסוק, שכן ארבע-מאות איש מוטעם במירכא-טיפחא, כאשר הטיפחא [במלה איש] מפסקת בינם ובין עשו, שנאמר וארבע-מאות איש עמו.

לחד - עמו מחובר אליהם, ולאידך - עמו מורחק ומופסק מהם.

ולפי המדרש רבה שהביא רש"י, שהקב"ה פרע להם, יש לומר שכל הנדבק לעשו נדבק במומיו, גם לאחר שפרש ממנו, ואע"פ שגמל להם הקב"ה גמול טוב שנשארו בחיים, מכל מקום קרי ביה שנפרע מהם, והפסידו כל רכושם [פרט לגמלים, כנ"ל], כי עמלק לעולם עמלק ולא ישנה את עורו, עד אשר יעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה. בב"א.

וכשקיבלם ר' אלעזר בן עזריה לתלמידים לבית המדרש, קיבלם עוד לפני שידע כי תוכם כברם, כי סבר שעל ידי תורה לשמה, יהיה תוכם של

ואשר על כן נמצאו התלמידים יראים ושלמים לפני המקום ב"ה, כהמשך דברי הגמ' שם, כי הם תיקון לארבע מאות איש עמו,

ובהיות כל ספסל סובל עשרה תלמידים, כי זה המספר השלם, יוצא איפוא שנתוספו ארבעת אלפים תלמידים, והם כנגד ארבעת אלפים ריבוא מלאכים שנתלו ליעקב, כמובא במדרש רבה [פרשה ע"ה] ויקרא שם המקום ההוא מקנים, שתי מקנות למה, מלמד שנתנו לו ליעקב ארבעת אלפים רבוא מלאכי השרת ובודאי היה תוכם קברם.

ומה שפליגי בה, האם נתוספו ארבע מאות ספסלי או שבע מאות ספסלי, אכן, אינה מחלוקת במציאות אלא בסברא:

חז סבר הנלויים לעבירה הרי הם כעוברי עבירה רק כאשר הרשע נמצא אתם, ולפי סברא זו התוספו שבע מאה ספסלי, ארבע מאות כנגד ארבע מאות איש ועוד שלש מאות כנגד עשו שהיה עמם, שנאמר

וארבע-מאות איש עמו, עם עשו.

לעומקו של מקרא וישלה

**וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצְרָר לּוֹ וַיִּחַץ
אֶת-הָעַם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַצֵּאֵן
וְאֶת-הַבְּקָר וְהַגְּמָלִים לְשָׁנֵי מַחֲנֹת
(לב,ח')**

ובברכות (ד.) הקשה ר' יעקב בר
אידי כתיב {בראשית כח-טו} וְהָיָה אֲנֹכִי
עֹמֵד וְשֹׁמֵר תְּיָדִי בְּכָל אֲשֶׁר-תִּלְּךָ וּכְתִיב
{בראשית לב-ח} **וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד**,
והתירוץ: אמר שמא יגרום החטא.

ויש לעיין, באיזה חטא מדובר.

אומר הכלי יקר: ביראה זו יצאו כל
המפרשים ללקוט ולא מצאו טעם נכון
למה זה ועל מה זה היה מתירא, אחר
שהבטיחו הקב"ה פעמיים לשמרו,
וממשיך הכלי-יקר:
והקרוב אלי לומר בהיתר ספק זה,
על דרך שאמרו רז"ל (סוטה מא:) כל
המחניף לחבירו לסוף נופל בידו כו',
וכמו כן כאן יעקב הרגיש בעצמו
שחטא בזה שהחניף לרשע ואמר כה
אמר עבדך יעקב, **על כן נאמר ויירא
יעקב.**

ובתרגום יונתן, פירש שיעקב חשש
על עשרים ושתיים שנה שלא עשה
כיבוד אב ואם, **וכן מובא בתרגומו על**

התלמידים **כְּבָרָם**, ואפשר יהיה
להכרית זרעו של עמלק שאין תוכו
כְּבָרוֹ. קל וחומר שיוכלו לעמלק מאחר
ונודע הדבר כי התלמידים שנוספו
כולם היו תוכם כבָרָם. ואשר על כן
אומרת הגמ' כי לא היתה הלכה
שהיתה תלויה בבית המדרש שלא
פירושה [באותו היום], והיא היא
התשובה לעמלק שמבקש למנוע עמל
התורה ככתוב [שמות יז,ח'] וַיָּבֹא עֲמֹלֵק
וַיִּלְחָם עִם-יִשְׂרָאֵל בְּרַפְיָדָם, ומאי
רפידים שרפו ידיהם מדברי תורה.
כמובא במדרש תנחומא שם: אֵין
רְפִידִים אֵלָא שְׂרָפּוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה,
וּלְפִיכָּה עֲמֹלֵק בָּא עֲלֵיהֶם.
והוינן בה, מה הוא הביטוי שבפי
חז"ל באמרם **רפו ידיהם**, והרי הלימוד
הוא בפה ולא בידים. אלא כשמתרפים
ח"ו בדברי תורה תופסים אמנותו של
עמלק שנאמר בו **והידיים ידי עשו.**

ולכן נחשבות **הידיים** כמתרפות בדברי
תורה. כי זה רצונו של עמלק. וכאשר
עמלים בתורה בהקול קול יעקב, אזי
גם הידיים נעשות חלק מהקול קול
יעקב, בעת נפרשות הידיים אל היושבי
בשמים בתפילה, כפי שנאמר: [איכה ג,
מא'] **נִשְׂא לְבַבְנוּ אֵל כַּפָּיִם אֵל אֶ-ל
בְּשָׁמַיִם.**

לעומקו של מקרא וישלה

וייצר לו.

בתרגום אונקלוס **ועקת לה.**

ועל דרך הרמז יש לומר, באומר **ועקת לה,** כאן רמז התרגום למאבקו של יעקב עם המלאך, שנאמר בו, **ותקע פה-יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבֹקוֹ עִמּוֹ.** שהן אותיות **ועקת.**

ועוד נרמז כאן שותקע הוא במידה כנגד מידה לכך **שועקת לה.** והוא כעין תיקון ל**וייצר.** שכן לא היה צריך להיות לו צר, שהרי הקב"ה הבטיחו.

ועוד יש לומר לעומקו של דברים, שעל ידי אחיזתו בעקב עשו בצאתם לעולם, **ינקה ידו מן הקליפה** אשר נאחזה בה, והוא היסוד לכך שהיה במצב של **ועקת לה.**

ועל ידי ותקע פה-יָרֵךְ יַעֲקֹב שהיא כנגד "ועקת", נתקה הקליפה מן הקדושה, ועל ידי כך גם **נעתקה הצרה** וגם הפחד והיראה. וע'ע לקמן, **ותקע פה-יָרֵךְ יַעֲקֹב** (לב, כה').

ועוד יש לומר, על פי מה שפירש רש"י: **וייצר** שמא יהרג, **וייצר לו** שמא יהרוג הוא את האחרים.

הפסוק **[לב, ח'] וייצא יעקב מאד:** ודחיל יעקב לחדא על דלא עסק עשריו שגין בייצא דאבוי.

ולעומקו של מקרא יש לומר על דרך אל תקרי. אל תקרי לקראתך, אלא לקרר אותך. כנאמר בעמלק **אשר קרף בקרף.** ופירש רש"י [באחת מהלשונות שבפירושו]: לשון קור שצינן האמבטי של ישראל בפני אומות העולם, שלא יפחדו להילחם בישראל. לכן **ויירא יעקב מפני עמלק שבא לקרר את היראת שמים שלו.** ולזה **ויירא יעקב.** שהרי יראת שמים אינה שייכת להבטחה. כי הכל בידי שמים חוץ **מיראת שמים.** ובהעדר יראת שמים **שמא יגרום החטא.** לכן **ויירא יעקב.**

וייצא יעקב מאד.

ויש ליתן טעם לאומר **מאד.** וי"ל שהיה ירא שמא לא קיים את ה"בכל מאדך" כראוי, כפי שדרשו חז"ל [ברכות נד. פרק ט' במשנה] **ובכל מאדך, בכל ממונך.** ומיד השכיל לשלוח לעשו דורונות לקיים בזה **ובכל מאדך.**

לעומקו של מקרא וישלה

עד כאן פירוש רש"י לפשוטו של מקרא, מדוע כתוב **הַמַּחְנֶה הָאֶחָת** ו**הַקֵּהוּ**. הַמַּחְנֶה הָאֶחָת, לשון נקבה, ו**הַקֵּהוּ** לשון זכר.

ולעומקו של מקרא, נראה לתרץ בדרך אחרת. הַמַּחְנֶה הָאֶחָת, לשון נקבה, הם מחנה בני ישראל. ו**הַקֵּהוּ** לשון זכר הוא מחנה המלאכים הנקראים לשון זכר כי לגבי ישראל הם בבחינת משפיע ומחנה ישראל בבחינת מקבלים השפיע.

ולכן כתיב ו**הַקֵּהוּ**, לשון זכר והכה מחנה המלאכים את עשו.

ולפי זה לא היה צריך לחלק את המחנות, אלא רק כטכסיסי מלחמה, שאם יבוא עשו למחנה האחת, ואנשיו יבואו למחנה השניה, ויראו אנשיו שהוכה עשו במחנה האחת, ינוסו להם ויהיה גם המחנה השניה לפליטה.

וקצת סיוע לזה בשתי הדוגמאות שהביא רש"י. האחת היא דוגמא למחנה בשר ודם, אם-תִּחְנֶה עָלַי מִחְנֶה^ה שהוא לשון נקבה. והדוגמא השניה למחנה המלאכים שהוא לשון זכר, כשאלת עשו מִי לָךְ כָּל-הַמַּחְנֶה הַזֶּה

שזכר יעקב את דברי רבקה אמו בטרם שילחתו "למה אֶשְׁפֵּל גם שניכם יום אחד".

ועוד י"ל, שנאמר בו ויצר על כך שהיה נרא. כלומר היה צר לו שפחד.

ועל דרך הצח, וירא יעקב מאד ויצר לו. הוא נוטריקון:

וירא יעקב יראה רבת אימה,

יען עשו קרב בארבע

מאות איש, דורונות

ותפילה יחץ ציווה, ריצוה

לאחיו ונתרצה.

וַיֹּאמֶר אִם-יָבֹא עֵשָׂו אֶל-הַמַּחְנֶה הָאֶחָת וְהָיָה הַמַּחְנֶה הַנִּשְׂאָר לְפָלִיטָה. (לב, ט')

הַמַּחְנֶה הָאֶחָת וְהָיָה. פירוש רש"י מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה, אם-תִּחְנֶה עָלַי מִחְנֶה^ה לֹא-יִרָא לְבִי (תהלים כז, ג), הרי לשון נקבה. וַיֹּאמֶר (בראשית לג, ח), מִי לָךְ כָּל-הַמַּחְנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי לְשׁוֹן זָכָר.

לעומקו של מקרא וישלה

קִטְנֹתַי מִפְּלֵ הַחֲסָדִים וּמִפְּלֵ-הָאֱמֹת
אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי בְּמִקְלִי
עֲבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה
הֵיטִי לִשְׁנֵי מַחְנֹת (לב, יא)

קִטְנֹתַי מִפְּלֵ הַחֲסָדִים וּמִפְּלֵ-הָאֱמֹת.

בשימת לב, מִפְּלֵ הַחֲסָדִים הכפ מנוקדת חוֹלָם שהיא תנועה גדולה. וּמִפְּלֵ האמת הכפ נקודה קמץ קטן שהיא תנועה קטנה. ויש ליתן טעם בדבר. אמנם כן, בצירוף מִפְּלֵ הַחֲסָדִים המילה מִפְּלֵ מוטעמת בפני עצמה, ובצירוף וּמִפְּלֵ-הָאֱמֹת המילה וּמִפְּלֵ מוקפת היא ואינה מוטעמת בפני עצמה, ולכן ישתנה ניקודה. אך מכל מקום אומר הדבר דרשני, לגלות עומק ענינן של צירוף המילות.

ולעומקו של מקרא ועל דך הצח והניקוד, יש לומר, כי חסדי המקום כה רבים הם, עד שהם כוללים כל העולם כולו, כי מי יוכל עמוד לולא חסדיו של מקום. ולכן אמר מִפְּלֵ הַחֲסָדִים, בתנועה גדולה.

ולעומתם, האמת נעדרת ואין לנו בה תפיסה כלל בעלמא דשקרא. ולכן בצירוף המלים של וּמִפְּלֵ-הָאֱמֹת מנוקדת המילה וּמִפְּלֵ בקמץ קטן. ואף

הֵזָה אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי, וכוונתו היתה למחנה המלאכים שהוא לשון זכר.

וְהַיַּיִן בֵּיהּ, מה יכריח את רש"י לפרש בפסוק בתהלים אִם-תִּחְנֶה עָלַי מַחְנֶה, שהוא לשון נקבה. דלמא לשון זכר הוא, שהרי תִּחְנֶה יסבול שני פירושים. האחד לשון נקבה, לומר היא תִּחְנֶה, והשני לשון זכר בנוכח, אַתָּה תִּחְנֶה.

אלא בשימת לב מה כתיב ביה, לֹא-יִקְרָא לְבָנִי. ואל מי פונה דוד המלך במזמור זה, הוּא אומר אל הקב"ה. והרי לא יתכן שיאמר להקב"ה, אִם אַתָּה תִּחְנֶה עָלַי מַחְנֶה - לֹא-יִקְרָא לְבָנִי. שהרי על דוד נאמר שריווה להקב"ה בשירות ותשבחות, ולא ינהיג עצמו בשררה להטיח דברים כלפי מעלה.

אלא על כרחך, כוונתו של דוד המלך למחנה עצמה, בלשון נסתרת ונקבה. וכך יהיה ערך הדברים: אִם היא, המחנה, תִּחְנֶה עָלַי - לֹא יִקְרָא לְבָנִי כי אתה ה' אֲרִי וְיִשְׁעִי.

לעומקו של מקרא וישלה

גרש ומליץ על כך את מאמר חז"ל ש"כל ת"ה צריך שיהא בו שמינית בשמינית שבגאווה.

ופרשת וישלה היא פרשה השמינית וכן הפסוק שלנו הוא הפסוק השמיני שבפרשה והטעם המסולסל כלפי מעלה זה כביכול השמינית שבשמינית שבגאווה.

ולעומקו של מקרא אפשר להיות מליץ על שני המנהגים, גם כי רוב המדייקים נוטים לאזלא-גרש, כמוטעם לעיל.

שכן הנהוגים להטעים ברביעי, והוא טעם שמסתלסל למטה בנגינתו, הרי הוא כמעיד על יעקב אבינו שמיצר על כך שקטנו והושפלו זכויותיו כפירוש רש"י במקום: קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהבטחתי נתלכלכתי בחטא, ויגרום לי להמסר ביד עשו.

והנהוגים להטעים באזלא-גרש: קטנתי שנגינתו מסתלסלת למעלה הרי הטעם בא להעיד על ריבוי החסדים והאמת שעשה עמו הקב"ה, והם החסדים העולים בנגינתם לעילא ולעילא, ולכן בסיבתם אומר יעקב

כי אמת התורה קמא לנצח, הרי היא רחבה מני ים, ובעומדו לפניו אומר יעקב אבינו בענותנותו קטנתי אפילו מפל קומץ שבה.

ואשר על כן בחר הקב"ה ליתן דוקא ליעקב את מידת האמת, להגדילה ולפארה בגבורה עילאה של יצחק אביו, מתוך חסדי המקום אשר בירר לו אברהם אוהבו. שנאמר (מיכה ז, כ') תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם.

שמתוך חסדי אברהם וגבורת יצחק תתברר לה מידת האמת של יעקב, ככתוב (תהלים קיז, ב') פי גבר עלינו חסדו ואמת יהו"ה לעולם הללויה. פי גבר היא גבורת יצחק, עלינו חסדו היא חסד לאברהם ואמת יהו"ה לעולם היא מה שכתוב תתן אמת ליעקב.

קטנתי.

על דרך הטעמים:

נחלקו בזה הדיעות האם המילה הנ"ל מנוקדת ברביעי [שהוא צליל יורד כרובץ שתרגומו של רובץ רביעי], או באזלא גרש שהוא צליל עולה ומסולסל.

הגר"א סובר שצריך לאמרו עם אזלא

לעומקו של מקרא וישלה

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצה, יבואר בשני אופנים.

הא' שהיה זה המקל אשר ממנו התעשר בשקתות המים עת הציב מקל לזו וערמון בעת בא הצאן לשתות. לכן מזכיר חסדי המקום שיצא עם מקלו בלבד, וממנו תוצאות נסים ונפלאות שעשה עמו הבורא ית'.

הב', על דרך אל תקרי. אל תקרי בַּמְקָלִי, אלא בְּמָה - בְּקוֹלִי. בקול התורה שעמדה לי מבית מדרשו של שם ועבר, ובקול התפילה שעמדה לי בעת צרתי. שנאמר הקל קול יעקב. וכאומרו בְּמָה עברתי את הירדן הזה, בְּמָה, בְּקוֹלִי. והיינו בְּמְקָלִי.

ועוד יש לומר, מאי בְּמְקָלִי. שנאמר וישא יעקב רגליו. ופירש"י שנעשה קל ללכת. באותה קלות שהגעתי באותה קלות אני מבקש לחזור.

ועוד יש לומר, כמובא בפסחים נב: כפי שאמר רב יוסף על רב ספרא שתמך בדיעה של רב הונא בריה דרב איקא הַמְקָל בעבורו: "וּמְקָלוֹ יִגִּיד לוֹ" (הושע ד, יב), שתומך בדעת הַמְקָל לו.

"קְטַנְתִּי". וכפירוש רש"י לעיל: נתמעטו זכויותי.

וְשֵׁם הטעם אזלא-גרש יורה על האמת, שכן אזלא בארמית "הלכה לה" וגרש לשון גירושין. שהלכו להם ונתגרשו ממני כל זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית את עבדך.

דרשת בְּמְקָלִי עֲבַרְתִּי

כִּי בְּמְקָלִי עֲבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה (לב, יא').

פירש רש"י, לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה, נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן.

ויש לשאול, מדוע היה על התורה לציין כי במקלי. לפירוש השני של רש"י ניחא. שנתן מקלו בירדן ונבקע הירדן. אך לפירוש הראשון היה יכול לומר בחוסר כל עברתי את הירדן, ועתה הייתי לשני מחנות. וכיצד יעיד המקל על חוסר כל.

לעומקו של מקרא וישלה

הַאֲתוֹן לְהַטְתָּה הַדָּרָךְ, ולא כתב במה הכה. **ולאחר מכן** בפסוק כה כתיב: וּתְלַחֵץ אֶת-רֶגְלֵךְ בְּלַעַם אֶל-הַקִּיר וַיִּסָּף לְהַכְתִּיחָהּ ולא כתב במה הכה, עד אשר בפסוק כז כתיב: וַיִּף אֶת-הָאֲתוֹן בַּמִּקְלָה. מאי במקל בה"א הידיעה, והרי לא הוזכר המקל לפני כן. אלא הוא הַמִּקְלָה הידוע שלקח בלעם הוא לבן, מיעקב. שכן כשחזר יעקב מלבן לא מוזכר המקל כלל, רק באמרו פִּי בַמִּקְלָה עֲבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵיטִי לְשַׁנֵּי מַחְנֹת.

הַצִּילֵנִי גַּם מִיַּד אֲחֵי מִיַּד עֲשׂוּ פִּי-
יִרְא אָנֹכִי אֲתוֹ פֶּן-יָבֹא וְהַפְּנִי אִם
עַל-בָּנִים (לב, יב)

אִם עַל-בָּנִים. רצה לעורר רחמיו של מקום והזכיר שילוח הקן. אלא שהאומר עַד קֵן צַפּוֹר יִגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ. [ולאומר כי למסקנת הגמרא שם מדובר בשליח ציבור, היה יעקב כאן בתפילתו כשליח ציבור] ולכן הזכיר ברמז אִם עַל-בָּנִים.

ועוד על דרך הצח, אומר יעקב מדוע אזכיר עתה שילוח הקן, שהרי

ואף כי שם התכוון רב יוסף בדרך השלילה, כאן על דרך הצח יאמר יעקב לפני הקב"ה, קטנתי מכל החסדים וגו', ואם עֲזוֹנוֹת תִּשְׁמָר יְהוָה אֲדַנְיָי מִי יַעֲמֵד, ואשר על כן אני פונה אליך בשם הרחמים אל מי שִׁמְקֵל לִי, אל שומע קולִי פִּי בַמִּקְלָה במה שהקלת עלי עד עתה עֲבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, את רצועת המרדות הזאת של עמלק, ועתה הֵיטִי לְשַׁנֵּי מַחְנֹת, ותרתי משמע: מחנות בשר ודם ומחנות המלאכים. וכן תרתי משמע לגבי המקל: בַּמִּקְלָה עֲבַרְתִּי ועל ידי מי שִׁמְקֵל לִי.

ועוד יש לומר לעומקו של מקרא שהוא המקל בו הכה בלעם את אתונו בפעם השלישית. ככתוב: [בלק, במדבר, כב, כו] וַיַּחֲרֵף אֶף בְּלַעַם וַיִּף אֶת-הָאֲתוֹן בַּמִּקְלָה, מאי בַּמִּקְלָה בה"א הידיעה, שבלעם הוא לבן כמובא במדרש תנחומא, ולבן חמד מיעקב את מקלו, הוא הַמִּקְלָה אשר אתו עבר יעקב את הירדן ואשר על ידו הִעֲשִׂירוּ הַקַּב"ה במקנה רב. ואע"ג שכבר נכתב קודם לכו שהכה את האתון, לא נכתב במה הכה אותה. שהרי הכה אותה זה שלש רגלים, וכל פעם הוסיף על מכתו מכה רבה: בפסוק כג כתיב: וַיִּף בְּלַעַם אֶת-

לעומקו של מקרא וישלה

לאברהם אביך - הוא לך ובשביקה !
ולאברהם אמר [וירא, כב, יז] **פִּי בָרַךְ
אֶבְרָהָם וְהִרְבֵּה אַרְבֵּה אֶת זַרְעוֹ
כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֲלוֹל אֲשֶׁר עַל שַׁפַּת
הַיָּם.**

אֲתָה אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטֵיב עֲמָךְ, וגם
בשילוח הקן אמרת **למען ייטב לך
והארכת ימים.**

ומעתה לא נותר אלא ליתן טעם מדוע
נקט יעקב בחצי השני של ברכת
אברהם. **וכחול אשר על שפת הים,**
ולא הזכיר את החצי הראשון של
ברכת אברהם שהיא **ככוכבי השמים.**
והלא **ככוכבי השמים** ברכה מעולה
ממנה. שהיא מראה גם על ברכה
רוחנית.

**ואתה אַמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטֵיב עֲמָךְ
וְשִׁמְתִי אֶת-זַרְעוֹ כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר
לֹא-יִסָּפֵר מֵרֵב (לב, יג)**

וְשִׁמְתִי אֶת-זַרְעוֹ כְּחֹל הַיָּם. פירש
רש"י, והיכן אמר לו כן, והלא לא
אמר לו אלא (בראשית ויצא, כח, יד.)
וְהִנֵּה זַרְעוֹ כְּעֵפֶר הָאָרֶץ, אלא שאמר
לו (שם, פסוק טו'), **כִּי לֹא אֶעְזְבֶּךָ עַד
אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ,
ופירש רש"י שם: דברתי לך. לצרכך
ועליך, מה שהבטחתי לאברהם על
זרעו, לך הבטחתי ולא לעשו, שלא
אמרתיו לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא
כי ביצחק, ולא כל יצחק, וכן כל לי,
ולך, ולו, ולהם, הסמוכים אצל דבור,
משמשים לשון על, וזה יוכיח, שהרי
עם יעקב לא דבר קודם לכן. עכ"ל
רש"י.**

אלא כך אמר יעקב אבינו לפני
הקב"ה, בדרך של "אל תקרי": אל
תקרי **כחול** אלא **פחיל**. כחומה.
(וכאיכה ב, ח'). כחומת הים, ככתוב
**והמים להם חומה מימינם
ומשמאלם.** שאגן עליהם כחומה,
מימינם ומשמאלם. גם במידת **החסד**
שהיא מימינם, וגם במידת **הגבורה**
שהיא משמאלם.

ופירושו הוא כעין חיסורא מחסרי והכי
יש למימר: **כִּי לֹא אֶעְזְבֶּךָ יעקב עַד
אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי לָךְ,** את אשר דברתי
לאברהם אביך, ומה שדברתי

וזו טענת יעקב אבינו. שאם יבוא
עשו והכני אם על בנים, כיצד תהיה
לבנים חומה בעברם את הים? לזה
אמר אשר לא **יִסָּפֵר** מרב. אל תקרא

לעומקו של מקרא וישלה

אלא כוונתו של יעקב למה שהבטיחו הקב"ה **וְאֶתְּהָ עֲמֶדָה**: [ויצא, לא, ג,] וְיֵאמֶר יְהוָה אֶל-יַעֲקֹב שׁוּב אֶל-אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְלְמִלְדָּתָהּ **וְאֶתְּהָ עֲמֶדָה**. שמידת **אֶתְּהָ** היא מידת האצילות, גבוה מעל גבוה, ממנה שפע כל ההטבות שבעולם. ובאומרו **וְאֶתְּהָ עֲמֶדָה** נעשה כאומר לו: [לב, י,] **וְאֵיטִיבָה עֲמֶדָה, הֵיטֵב אֵיטִיב עֲמֶדָה**.

עֲזִים מְאֹתִים וְתִשְׁשִׁים עֶשְׂרִים רַחֲלִים מְאֹתִים וְאֵילִים עֶשְׂרִים. גְּמָלִים מִיְּנִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פְּרוֹת אַרְבָּעִים וּפְרִים עֶשְׂרֵה אֶתְּנֶת עֶשְׂרִים וְעִנְרָם עֶשְׂרֵה (לב, טו-טז).

יש ליתן טעם במספרים אלו, שהרי ודאי היתה לו בזה כוונה סמויה.

ולעומקו של מקרא יש לומר שכך הוא החשבון: עזים מאתים ותשישים עשרים. הרי הם ר"ך. רחלים מאתים ואילים עשרים. הרי גם הם ר"ך. והיינו רך רך. ששלחם אליו כדי לרככו.

ועוד שלח אליו, גמלים שלשים הרי ל', פרות ארבעים הרי מ', ופרים

יִסְפָּר אלא **יִסְפָּר**. שאי אפשר יהיה ל**יִסְפָּר** את כל הנסים מתוך שרבים הם, והניסים שעל הים יתחילו ל**יִסְפָּרם** מהנסים שעתה עושה עמדי עכשיו. וזה שסדרו חז"ל בהגדה של פסח לומר **מֵאַרְמִי אוֹבֵד אֲבִי וִירֵד מִצְרַיִם**, שאם לא הצלתני מיד לבן ומיד עשו כיצד יאמרו נסים שעל הים.

ושמא יש לומר עוד, שכוונת הכתוב בזה גם למחלוקת כביכול בין ר"א ר"ע ור"י הגלילי, כמה נסים היו על הים, שחד אמר חמישים וחד אמר מאתים וחד אמר חמישים ומאתים, ולא פליגי אלא כמוסיף והולך זה על גבי זה והיינו לא **יִסְפָּר מֵרַב**, וקרי ביה לא **יִסְפָּר מֵרַב**. שעוד יעצמו וירבו מן הנסים שאתה עושה עמדי.

וְיֵאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אֲבִי אֲבָרְכֶם וְאֵלֵהֶי אֲבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֵמֶר אֵלַי שׁוּב לְאֶרֶץ כְּנָעַן וְלְמִלְדָּתָהּ **וְאֵיטִיבָה עֲמֶדָה**: [לב, י,] **וְאֵתְּהָ אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עֲמֶדָה** [לב, יג]

ויש לשאול, והרי לא מצינו שאמר לו אלו המלים: **וְאֵיטִיבָה עֲמֶדָה, הֵיטֵב אֵיטִיב עֲמֶדָה**.

לעומקו של מקרא וישלה

ובשימת לב, יש לשאול מדוע לא שלח לו כבשים כלל ועיקר.

ושמא יש לומר שהכבשים של יעקב שנאמר בהם ויפרץ לרוב, היו מעשי נסים על ידי המלאכים.

ומובא בחז"ל שאין להשתמש במעשה נסים כמובא בתענית כד: ואם תאמר, הרי יעקב השתמש, וי"ל בשאינו צריך לזה, וכדפירש"י שם: ובמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון.

ומשמע מכאן שלכלל האנשים שאינם מיוחדים במידותיהם ובדרגת רוחניותם, ובמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב ונכון, אבל ליעקב אבינו שהוא איש תם, האדם השלם במידותיו שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, בודאי נכון הוא שישתמש במעשה נסים שהועידו לו מן השמים.

ומה גם שהשקיע במעשה הנסים הזה מיטב שנותיו ומרצו וכוחותיו, בודאי לו יאה ולו נאה להשתמש בהם. אבל אין ראוי ליתן ממעשה נסים כלל, לאנשים שטומאתם אומנותם בכלל, ולעשו ואנשיו בפרט.

עשרה הרי י', יחד הרי הם למ"י. כדי לעוררו לשאול למי-אֶתָהּ וְאָנָּה תִּלְדֶּךָ וְלִמִּי אֶלֶּה לִפְנֵיהֶּ. (לב, יח')

ועוד שלח אליו, אתנת עשרים הרי כ', ועירים עשרה הרי י', יחד כ"י. והיינו שיאמרו לו כִּי-אֶמְרָ אֶכְפְּרָה פְּנֵי בְּמִנְחָה הַהִלְכֶת לִפְנֵי וְאֶחָרֵי-כֹּן אֶרְאֶה פְּנֵי אוֹלֵי יִשְׂרָאֵל פְּנֵי (לב, כא').

וכולם יחד הם חמש מאות וחמישים במספר. גימ' תק"ן. שבזה תקן עצמו מיראתו מעשו, והן גם אותיות נת"ק. שבזה נִתְקַ עֲצֻמו מאימת עשו. ולמד זאת מזקנו אברהם בהציבו את שבע כבשות הצאן לבדהן, בכרתו ברית עם אבימלך. וכמבואר בלעומקו של מקרא לפרשת וירא (כא, כח) וַיֵּצֵב אֲבְרָהָם אֶת-שְׁבַע פְּכֻשֹׁת הַצֹּאן לְבִדְהָן מֵאֵי לְבִדְהָן, רמז לו הן לבד. הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב.

גם כאן רמז יעקב לעשו, ושלח לו צאן ובקר כמנין נתק. שבזה מתנתק הוא ממנו. ובתוספת הא' של אלופו של עולם שהבטיחו להיות עמו, הן אותיות קנא"ת. שבזה תקן גם את קְנָאת אחיו. ובזה נִתְקַ הקב"ה את עשו מעליו. וכנאמר בהפטרה בעובדיה וְנִכְרַת לְעוֹלָם.

לעומקו של מקרא וישלה

שואל: של מי הוא, ויעקב אומר: הכל שלו הוא, וכדברי דוד המלך, לה' הארץ ומלואה.

ויקם | בלילה הוא ויקח את-שתי נשיו ואת-שתי שפחתיו ואת-אחד עשר ילדיו ויעבר את מעבר יבק: ויקחם ויעברם את-הנחל ויעבר את-אשר-לו: (לב, כג'-כד)

מפרש הרמב"ן: אין מוקדם ומאוחר בפסוק הזה להצלה אבל אמר שאסף נשיו ושפחותיו וילדיו אל שפת הנחל ועבר הוא לבדו את מעבר יבוק לראות אם גבהו המים ושב ולקחם עמו כולם כאחד ויעברם את הנחל ואחרי כן ויעבר את אשר לו מקנהו ורכושו.

כלומר: אע"פ שנראה לכאורה מהפסוק שהעבירם בזה הסדר: נשיו, שפחותיו, ילדיו והוא עצמו, מכל מקום הסדר בפסוק לא מראה על סדר ההצלה.

אלא בתחילה קיים בעצמו ויעבר את מעבר יבק, לידע אם לא יגיעו מים עד נפש.

או פלף לדרך זו, שלא שלח לעשו כבשים כלל, באשר כנסת ישראל נמשלה לצאן, ושנאמר: שיה פזורה ישראל (ירמיה ג, יז). ולא רצה ליתן לעשו כל שליטה אפילו במה שנמשל לכנסת ישראל.

ויצו את-הראשון לאמר פי יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי-אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך (לב, יח)

ולמי אלה לפניך. זאת שאלתו כביכול של עשו. ורש"י מסביר לפשוטו של מקרא, את האות ל' בתחילת התיבה למי, שהיא כמו של. של מי אלה לפניך. ולכך הביא רש"י שני מקומות נוספים בהם הל' בתחילת התיבה משמשת במקום של.

הא' בדברי לבן ו"כל אשר אתה רואה לי הוא", כלומר שלי הוא. הב' בדברי דוד המלך בתהלים "לה' הארץ ומלואה", כלומר של ה' הארץ ומלואה.

ולעומקו של מקרא מהדוגמאות של רש"י, נראה בעליל מה בין לבן, עשו ויעקב: לבן אומר: שלי הוא, ועשו

לעומקו של מקרא וישלה

נמצא שעבר את מעבר יבק שבע פעמים.

ועל דרך הסוד, ז' פעמים שעבר את מעבר יבק הם כנגד ז' ספירות הק': חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות. ועוד ג' אותיות יב"ק שהם כנגד ג' ספירות עליונות: כתר חכמה בינה, הם יחד עשר ספירות הק' וסימנך: יב"ק ראשי תיבות: יהוד ברכה קדושה, שהם כנגד כתר חכמה בינה.

וכעין זה נמצא בזהר חדש תיקונא קדמאה: דאיהו פְתַר עֲלִיוֹן. וְאֵלִין אֲנֹן י' חוד ב' רָכָה ק' דְשָׁה דְבָהוֹן ל' עֲנֵנו ב' יוֹם ק' רָאֵנו. דְאֲנֹן רְאֵשִׁי תְבִין דְעֲלִיהוּ אֲתָמַר (בראשית לב) וַיַּעֲבֵר אֶת מַעֲבַר יב"ק.

הוא השם הק' יב"ק אשר כלולים בו כמה וכמה שמות ה', והוא גימטריה אהי"ה, הוי"ה, אדנ"י, וכן גימטריה הוי"ה אלהי"ם, כמובא בספרים הק'.

וזה שאמר וַיִּקָּם | בְּלִילָהּ הוּא (לב, כג). שאין ת"ל הוא. ומה תלמוד לומר הוא. אלא הכוונה להקב"ה שהיה עוזרו כל אותו הלילה, והוא

אח"כ קיים ההצלה במשפחתו וברכושו - כולם כאחד, ככתוב וַיִּקְרָאם וַיַּעֲבֵרם אֶת-הַנַּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ.

ולבסוף חזר לקחת פכים קטנים. שנאמר וַיִּזְתֶּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ, וכדעת זקנים מבעלי התוס' אל תקרי לבדו אלא לכדו.

ובשימת לב יש לומר שעבר את הנחל ז' פעמים. כיצד:

פעמיים בעברו לבד הלוך חזור, [לראות אם יוכלו לעבור] שנאמר וַיַּעֲבֵר אֶת מַעֲבַר יַבֶּק.

עוד פעמיים בהעבירו את משפחתו, שנאמר וַיִּקָּה אֶת-שְׁתֵּי נַשְׁוֹ וְאֶת-שְׁתֵּי שְׁפָחֹתָיו וְאֶת-אֶחָד עֶשְׂרִי יְלָדָיו [הלוך, וחזור - לקחת את רכושו].

עוד פעמיים בהעבירו את רכושו, שנאמר וַיַּעֲבֵר אֶת-אֲשֶׁר-לוֹ בַּהֲלוֹךְ, ובחזרו לפכים קטנים, שנאמר וַיִּזְתֶּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ.

ועוד פעם אחת כשעבר עם הפכים קטנים לאחר שְׁשׂוֹר עם המלאך.

לעומקו של מקרא וישלה

הַסְּדִים היינו אברהם, הַעֲבֹדָה היינו יצחק שנעקד על גבי המזבח, עַל הַתּוֹרָה היינו יעקב, שהוא התפארת ומידת האמת היא התורה הק'. ויחד הם מעמידי העולם אשר כלול מהוויתם.

דרשת וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ - לְכַדוֹ

וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ
עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר (לב, כה')

לְבָדוֹ. בחינת יעקב היא בחינה של לבדו. שהוא לבדו מבין האבות שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, והוא לבדו הממזג בין אברהם ויצחק כתפארת הממזגת בין החסד והגבורה.

וכן תרמוז הפרשה למידת הלבדו של יעקב אבינו:

באומרו במקלי עברתי את הירדן הזה תרגם אונקלוס יחידי. והוא לך בלילה הוא. הוא לבדו. ויותר יעקב לבדו. כאומה המשולה לכבשה בין שבעים הזאבים. שרק הקב"ה עוזרם. וכן נאמר הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב, ולכן נקרא בדד עין יעקב.

הנקרא בשם הו'א, כמובא בשערי אורה שהוא שם הרחמים העליונים.

ומובא בשרשי השמות להרמ"ז, שיכוון בזה השם יב"ק באומרו יענך י'ה'ה' ביום צרה, ר"ת יב"ק, [צ' של צרה ו-י' של שם ה', הרי ק'] וכן באומרו יעננו ביום קראנו, ר"ת יב"ק. והוא השם המסוגל לישועה וגאולה, לעבור בנח"ל העליון הוא ר"ת נוצר חסד לאלפים, על ידי שמוסר עצמו לה' לעבור בנח"ל התחתון ר"ת נפשו חכתה לה'. כמובא באוהב ישראל מאפטא.

ונראה לומר עוד על דרך הצח, מעב"ר יב"ק הם ר"ת יעק"ב מעשה בראשית, לומר לך כשם שאברהם כלול במעשה בראשית שנאמר בַּהֲרָאֵם, הם אותיות באברהם, כן יעקב כלול במעשה בראשית, ונרמז במעב"ר יב"ק. ומתוך כך כלול גם יצחק עמהם, וכדלקמן.

וירמוז למשנה בפרקי אבות (א, ב') שְׁמֵעוֹן הַצְּדִיק הָיָה מְשִׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָה. הוא הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבֹדָה וְעַל גְּמִילוֹת הַסְּדִים, גְּמִילוֹת

לעומקו של מקרא וישלה

ואשר על כן על דרך הצב
ולעומקו של מקרא יאמר, העקב
שתפש יעקב בעשו מיום היולדו היא
העקב שבאות ב' במילה לבדו. ולכן
לא חשש לחזור לפכין קטנים לבדו,
אע"פ שאמרו ת"ח לא ילך לבדו
בלילה [חולין צא.], כי עקבו של עשו
בידו. ולכן דרשו לַבְּדוֹ לַבְּדוֹ.

וייש לשאול, מה שדרשו ביה
פכין, ומיעוט רבים שנים, הרי היה
ראוי לדרוש ביה פך אחד, שנאמר
לַבְּדוֹ - לכדו. ומאי פכין.

ולעומקו של מקרא יש לומר
שאמנם היו שְׁנַיִם, שני כדים. ומשום
חשיבות תוכנם מסר נפשו עליהם.
בכד האחד היה טל של תחיית המתים,
אשר ברכו אביו יצחק, מטל השמים,
וכמובא בזה"ק:

(בדף פ"ג ע"א): והאֲכַלְתִּיהָ נְחֻלַת יַעֲקֹב
אָבִיהָ. פְּמָה דְּכְתִיב, (בראשית כז) וַיִּתֵּן
לָהּ הָאֱלֹהִים מַטְל שָׁמַיִם וְגו', וּבְרַכְיָהּ
בְּבִרְכָתָא, דְּזַמִּינִין בְּנוֹי דְּיַעֲקֹב,
לְאַחֲיָא בְּהֵוָה טְלָא לְזַמְנָא דְאַתִּי,
דְּכְתִיב וַיִּתֵּן לָהּ הָאֱלֹהִים. לָהּ וְלֹא
לְאַחֲרָא. מַטְל שָׁמַיִם, דְּבִיהּ זַמִּינִין
מִתְיָא לְאַחֲיָא לְזַמְנָא דְאַתִּי.

ועל דרך הסוד, המילה לבד"ו
בגימטריה מ"ב. כנגד שם מ"ב הק'
עליו מיוסד אנה בכח. שרק כלפי
הגויים הוא נקרא לבדו, אך אינו לבדו
אלא הקב"ה עוזרו, ולכן לבדו נקרא
בשם מ"ב. כי לולא הקב"ה עוזרו
בשם מ"ב לא היה יכול להיוותר. לכן
וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לַבְּדוֹ.

ועל דרך הדרש, וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לַבְּדוֹ.
אמר רבי אלעזר שנשתייר על פכין
קטנים [חולין צא.]

וְהַיִּינָן בָּהּ, היכן ירמוז הפסוק
לדרשה זו שנשתייר על פכין
קטנים. ובדעת זקנים מבעלי התוספות
אמרו אל תקרי לַבְּדוֹ אלא לַכְּדוֹ.
ועדיין יש ליתן טעם בחילוף הב'
והכ', עד כדי שיאמרו אל תקרי.

ובשימת לב, מצינו בכמה דרשות
חז"ל שהחליפו האות ב' באות כ'
בהיותן דומות. וכפי שיתבאר בסמוך,
בעיקר היכא דיש שייכות לחילופין.

וַיִּרְאֶה לְמַעֲנֵן, כי ההבדל בין ב' לכ'
שבאות ב' יש עקב קטן, אשר לא
תימצא בכ'.

לעומקו של מקרא וישלה

כתוב אותו פסוק, בשינוי אחד בלבד.
במקום לענותו כתוב לפלתו.

ועל כך הוא עונה: בתחלה לענותו ולבסוף לפלתו. וכפי שהיה במצרים, כן ירצו הגויים לנהוג עמנו בכל הדורות. בתחילה שמים פניהם רק לענותנו, כאשר באמת תכלית מגמתם היא לפלותנו.

וייש לשאול, שהרי בשימת לב למענין הפסוק שעליו שאל רב הונא מדברי הימים, אינו כפי שהביא. ולא כתוב שם לפלתו (בכ'), אלא לפלתו (בב'): ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיהו ושכן תחתי ולא ירצו עוד ולא יוסיפו בני-עולה לפלתו כפאשר בראשונה.

ואם כן יש ליתן טעם מדוע שינה רב הונא מן הפסוק בדברי הימים ובמקום לבלותו אמר לפלתו, וגם ידרוש על כך דרשתו.

וייש להבין ההבדל בין לפלתו ובין לפלתו. ונראה בעליל כי לפלתו קשה יותר מלפלתו. שהרי סוף סוף יש כאן כליון. ובלפלתו עדיין יש תקוה להתחדשות.

ובכד השני היה שמן זית זך שירד אליו מן השמים, ממנו יצק על המזבח שהקים, וכפי שמובא במדרש רבה ויצא פרשה סט: ויצק שמן על ראשה (בראשית כח, יח), ופגע לו מן השמים כמלא פי הפה.

ולעומקו של מקרא יאמר, וממנו נשתייר למנורה הטהורה, וממנו נשתייר לנס חנוכה. ומה שאמר לפתו בלשון יחיד כי הם היינו הך. כפי שאמרו שנס חנוכה נצחי הוא ולא יבטל עולמית ואף גם בעת תחיית המתים.

ועוד לענין חילוף האותיות של ב' וכו':

בזה תואר פינת יקרת בדרשת חז"ל עלומה. שכן הגמרא במסכת ברכות דף ז: דורשת [לענין קביעות מקום לתורה ותפילה] את הפסוק {שמאל ב ז-י} ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתיו ושכן תחתי ולא ירצו עוד, ולא יסיפו בני-עולה לענותו כפאשר בראשונה.

ושואל על כך רב הונא, מדוע כאן כתוב לענותו ובדברי הימים א י"ז, ט'

לעומקו של מקרא וישלה

וייש ליתן טעם בבכיה זו. וי"ל שעשו בכה על כי לא עלתה בידו לכלותו, לא עתה ולא את בית המקדש השלישי, ויעקב בכה על שתי מקדשות שבידו של עשו ושאר המשטינים שלמדו ממנו להחריבן. ובזה לְבַלְתוּ.

לכן נאמר וַיִּבְכּוּ. שכאן נפגשו הב' והכ' יחדיו. הב' של לְבַלְתוּ והכ' של לְבַלְתוּ.

שְׁעָבוּ לא יכול לְבַלְתוּ ליעקב, ויעקב לא יכול לְבַלְתוּ לעשו בלתי ה' עוזרו.

ותחת אשר רצה לקיים ביעקב לְבַלְתוּ בכ' ולא יכול לו, הצליח שָׁרוּ על כל פנים לגרום לכך שְׁעָבוּ כִּי הָיָה יַעֲקֹב, ובזה קצת לְבַלְתוּ לפי שעה.

ותחת אשר רצה יעקב לְבַלְתוּ לעשו ולא יכול לו, הצליח על כל פנים לגרום לכך שְׁעָבוּ של עשו היא העקב הקטנה שבאות ב', תשאר בידו של יעקב, כנאמר וידו אוחזת בעקב עשו, אוחזת בהווה נצחי, עד עת יעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה ואז יוכל גם לְבַלְתוּ בב"א. והוא סוד הפְּכִים קטנים שחזר עליהם יעקב.

ורב הונא בדרשו בתחלה לְעֵנֹתוּ ולבסוף לְכַלְתוּ, ירד לסוף דעתו של עמלק. שכל רצונו של עמלק הוא לְכַלְתוּ לעם ישראל, ולא יסתפק בלְבַלְתוּ בלבד. ולכן אמנם כתוב בתחילה לְעֵנֹתוּ ולבסוף לְבַלְתוּ, אלא שהתכוון הפסוק לומר שבאמת מגמת פניהם בסוף היא לְכַלְתוּ. רק הפסוק נקט בלישנא מעליא לְבַלְתוּ כדי לא ליתן ח"ו פתחון פה לשטן לקטרג.

והם הם הדברים בפרשתנו.

באשר יכאב לעשו עד יומו האחרון תפישתו זו של יעקב בעקבו, לא יסתפק בלְבַלְתוּ הנכתבת באות ב' עם העקב מאחוריה, אלא ישים מגמת פניו לְכַלְתוּ, הנכתבת באות כ' ללא העקב מאחוריה, כדי שיוכל להיפטר מתפישת יעקב את עקבו.

ואמנם כן רצה לעשות כך בפגשו את אחיו, ולְכַלְתוּ. אלא שנקוד על וַיִּשְׁקֶהוּ ודרשו ביה שנכמרו רחמיו באותה שעה, ולא נשכו אלא נשקו למרות שבידוע שעשו שונא ליעקב. כאן נשקו, וַיִּבְכּוּ.

לעומקו של מקרא וישלה

וַיֵּאבֶק אִישׁ עֲמֹו. תרגם אונקלוס **וַיֵּאבֶק וְאַשְׁתְּדֵל** גברא עמיה. והשתדלות זאת. היא לדורות, **השתדלות באורייתא ובצלותא.** שרק ע"י ההשתדלות ברוחניות אפשר לנצח את הגשמיות של עשו. רק ע"י ההשתדלות של **הקל קול יעקב** אפשר להתגבר על **הידיים ידי עשו.** והשתדלות זו היא **עד עלות השחר,** עד גאולתם של ישראל הנמשלת לאילת השחר.

ועוד יש לעיין, באומרו **וַיֵּאבֶק אִישׁ עֲמֹו,** מי הוא האיש.

בזוה"ק מובא שהוא **סמאל שרו של עשו שבקש להרגו.**

ועוד מובא שם שהוא **נוריאל** או **רפאל.**

ובתנחומא (חדש) אות ז מובא שהוא **מיכאל ובב"ר** (ע"ה) מובא שהוא **גבריאל.**

ויש ליתן טעם בשינוי זהותו של האיש במדרשים השונים:

ומובא בזוה"ק פרשת בא דף מ"א עמ' ב' שמשחר ילדותו של יעקב, עוד

ועוד על דרך הצח, ירמזון הפכים לחילוף הב' והכ'. שכן לעולם בתוך האות **פ** נסתרת האות בי"ת בלבן, כלומר בחלק הלבן שבתוך ה **פ**.

(כמובא בלעומקו של מקרא לפרשת תולדות על הפסוק "פדנה ארם").

ולשון **ויבכו,** הוא לשון **ויפכו.** מלשון פכין קטנים, ומלשון הפיכה. **שנהפך** לבבו של עשו לשעה קלה ובמקום שרצה לנשכו נשקו בכל לבו.

וכן לדורות, בנס פורים **נהפך** החדש אשר שושן היתה בו **נבוכה,** מגזירת המן שהוא מזרעו של עשו, **ונהפוך** הוא, והעיר שושן **נהפוכה.** **ונהפך** להם חדש אדר לששון ולשמחה, בזכות **הפכין הקטנים** שחזר עליהן יעקב. וזה סוד שני הימים של פורים כנגד שני הפכין קטנים שהציל יעקב לדורות.

לעומקו של מקרא וישלה

שהרי אמנם קנה יעקב את הבכורה מעשו, אך **הקב"ה לא חתם עדיין על שטר המכירה** עד אשר צעקו בני ישראל אל האלקים מן העבודה במצרים. ורק כאשר התקיים ותעל שועתם אל האלקים, רק אז חתם הקב"ה על **שטר הבכורה**, ושלה את משה רבינו לפרעה לומר לו **בני בכורי ישראל**. וכן פירש רש"י שם על הפסוק: (שמות, ד', כב'): **וְאָמַרְתָּ אֶל-פְּרֹעֹה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנֵי בְכֹרֵי יִשְׂרָאֵל - כֹּאן חָתַם הַקֶּב"ה עַל מַכִּירַת הַבְּכוֹרָה שֶׁלָּקַח יַעֲקֹב מֵעֵשָׂו.**

ועד אז תלויה היתה הבכורה ועומדת, וצריכה **השתדלות** בתורה ובתפילה כנ"ל. ועל זה היה המאבק בין יעקב ועשו, וניצח יעקב לפי שעה עד אשר יהיו ראויים בניו בשועם אל האלקים מן העבודה.

ועל דרך המוסר ועבודת ה', יאמר, כמובא בבעל הטורים ויאבק. בגימטריא **כסא הכבוד** מלמד שהעלו האבק עד כסא הכבוד. וכדריב"ל (חולין צא.) דאמר ר' יהושע ב"ן לוי מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד.

ובצירוף עם התרגום שמתרגם ויאבק ויאשתדל, יש לומר עד כמה חביבה

בטרם צאתו מרחם אמו מתקיים בו **וַיֵּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ**. הוא עשו. ולעתיד לבוא, אם זכה הרי זה **מיכאל** בזכות אברהם, או **גבריאל** בזכות יצחק או **נוריאל** בזכות יעקב עצמו, או **רפאל** בזכות אדם הראשון.

וְאִי לִית לִיה זְכוּת ח"ו, אַזְלֵי עֲמִיָּה ארבעה שהם: עֶזְרָא, מִשְׁחִית, אֶרְפָּ, וְחִימָה, וְיִצְרָר הָרַע הוא **סמא"ל** לְעֵלְא מְנִיָּהוּ.

זה ששנה ר' יוסי הגלילי (ברכות סא עמ' ב') תניא רבי יוסי הגלילי אומר צדיקים יצר טוב שופטן רשעים יצר רע שופטן **בינונים זה וזה שופטן**.

ועל פי הנ"ל, יש לשאול, והרי יעקב אדם השלם שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, וזכה להיות איש תם יושב אהלים עוד בטרם צאתו מבטן אמו, **ולא הוא הבינוני** שהתכוון בו ר' יוסי הגלילי, ומה יש לסמא"ל לשופטו ולהיאבק עמו.

ולעומקו של מקרא יש לומר שהיה זה מאבק על **הבכורה**, שבזה עדיין היה נחשב יעקב **תלוי ועומד**, כדלקמן:

לעומקו של מקרא וישלה

ושרו של עשו נתרצה, והופחת שיעבודם של כל יוצאי ירך יעקב במצרים מארבע מאות שנה (כפשט הכתוב) למאתים ועשר שנה. והומתק כאמור והופחת והועמד על ר"י שנה, בזכות ותקע כף ירך יעקב.

ונרמז חשבון זה בכ"ף הירך. על דרך מילוי האותיות. כיצד. כ"ף בגימ' ק'. ומילוי כף הוא פ"א כיצד: פ מילוי של כ', וא' מילוי של פ"א, כזה: (פ"ה"א) יחד: קפ"א.

האות א' בגימטריה קטנה הוא י' יוצא איפוא שקפ"א הוא למעשה קפ"י שהוא ק"ץ. וכשנקעה כ"ף הירך, נקעו ק"ץ שנים מארבע מאות שנה, והועמדו על רד"ו שנה בלבד. הרי כשנקעה כ"ף יר"ך יעקב, נרמז בזה ק"ץ גלות מצרים.

ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך
פי אם-ישראל פי-שְׁרִית עם-
אלהים ועם-אֲנָשִׁים ותוכל
(לב, כט')

לפני הקב"ה השתדלות במאבק עם היצר הרע, בתורה ובמצוות. שהשתדלות זאת מעלה אבק עד כסא הכבוד.

והַיִּיָּן בָּהּ, מה הוא אבק זה. ועל דרך הסוד והצח, יש לומר, אב"ק ראשי תיבות, יחוד ברכה קדושה, כנ"ל. שכן א' בגימטריה קטנה היא י'. ואשר על כן נקרא מַעֲבֵר יֶבֶק, וכמובא בזהר חדש תיקונא קדמאה הנ"ל, מאי מַעֲבֵר יֶבֶק, ר"ת יחוד ברכה קדושה.

לומר לך שכל המשתדל באורייתא ובתפילה ובמאבק נגד היצר הרע, עולה במעלות יחוד ברכה קדושה עד כסא הכבוד.

וּפְרָא פִּי לֹא יִכְלֹ לֹו וַיַּגַּע בְּכַף-יֶרְכּוֹ
וּתְקַע פֶּה-יֶרְדּוּ יַעֲקֹב בְּהֶאֱבָקוֹ עִמּוֹ
(לב, כו').

ותקע פה-יֶרְדּוּ יַעֲקֹב. על דרך הצח, ולעומקו של מקרא, הכ"ף של התיבה יר"ך נקעה, ונשאר י"ר שהם רד"ו שנה. ועל ידי נגיעת המלאך בגיד הנשה, הומתקו הדינים,

לעומקו של מקרא וישלה

יִשְׂרָאֵל, ועוד שהוא שם נצחי ולא עראי **עקב** מאורע כפי שנקרא **יעקב** **עקב** אחיזתו **בעקב**, ומדוע צריך נתינת טעם "**כִּי-שְׂרִיטָתְךָ**" שאמר המלאך.

ועל דרך הלשון, יש לומר שהמילה "**כי**" תשמש בארבע לשונות, כפירוש רש"י בתענית ט. וז"ל: **כי** משמש ארבע לשונות אי דלמא אלא דהא. כל מקום שצריך לדרוש **כי** בין לענין דרשה בין למשמעות המקרא **תוכל לשנותו** באחד מהני ארבע לשונות, דלשון **כי** משמע **בכולם**, וכן: **וכד וּבְרָם וְאָרִי** בכלל הני ד' הן.

ואשר על כן על פי רש"י הנ"ל, אפשר להסביר "**כִּי-שְׂרִיטָתְךָ**" במשמעות של **וכד שְׂרִיטָתְךָ**, שפירושו: **וכאשר, וכשם ש..**

וכך יפורשו דברי המלאך: עתיד אתה להיקרא ישראל, **וכשם ששרית עם אלהים ואנשים ותוכל, כן תוכל** נגד כל אומות העולם בכל הדורות, ולא יוכלו לך.

וכמו שאמרו (ברכות ז:): **שְׁמָא גְרַיִם**. שם האדם גורם לו את מפעלות חייו. וכשם ששמו יעקב וישראל כן

לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שְׂמֶךְךָ כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל ואמרו בגמרא ברכות יג. לא שיעקר יעקב ממקומו אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו.

ויש לעיין היכן רמזו בפסוק ענין זה שיעקב טפל ולא יעקר. **ויש לומר** בדרך של סרסהו ודרשהו, **ואל תקרי**. אל תקרי **ויֵאָמֵר לֹא** [יעקב יֵאָמֵר עוֹד שְׂמֶךְךָ], אל תקרי "לא" ב-א' אלא "לו" ב-ו'. כלומר: אל תקרי **ויֵאָמֵר: לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שְׂמֶךְךָ**, אלא כך תקרא: **ויֵאָמֵר לוֹ: יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שְׂמֶךְךָ**. וכאילו כתוב **יעקב יֵאָמֵר עוֹד שְׂמֶךְךָ**. והיינו **שעוד הוא יֵאָמֵר יַעֲקֹב**, ולא יעקר.

כִּי-שְׂרִיטָתְךָ עִם-אֱלֹהִים וְעִם-אֲנָשִׁים וְתוֹכֵל. (לב, כט')

לכאורה יש כאן נתינת טעם, מדוע יקרא ישראל, **כִּי-שְׂרִיטָתְךָ**.

ויש לשאול, והרי לקמן (לה, י') הקב"ה קוראו ישראל בלא נתינת טעם **ויֵאָמֵר-לוֹ אֲלֹהִים שְׂמֶךְךָ יַעֲקֹב לֹא-יִקְרָא שְׂמֶךְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׂמֶךְךָ וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ**

לעומקו של מקרא וישלה

והרי ביאור הדברים: יעקב שאל למלאך מה כינויו, שלפי שליחותם הם נקראים, ורצה לדעת את שליחותו. ואכן, עונה לו המלאך ואומר לו למה זה. זה כינויי. וזה שליחותי. אמנם, הופעתי כשורו של עשו, אך גם נשלחתי לסדר את כל התמיהות שבתיים. כמו "אם כן למה זה אנכי", למה זה לי בכורה, למה זה אמצא חן בעיני אדוני. שנשלחתי לרצות את עשו כדי שתמצא חן בעיניו. ואמנם אני בלבוש של סמא'ל, אך דע לך שאני מיכאל שר ישראל. וזה שאמר הכתוב (דברים לג, כו) אין פאל ישרון. והוא תשובה לכל השואל מי כאל ישרון. אליו אני נשלח לומר לו אין פאל ישרון. יבוא מיכאל ויאמר אין כאל ישרון. שנשלחתי לישר את כל התמיהות שיש לעדת ישרון.

ועל פי כל הנ"ל, י"ל, שיעקב המלומד במלאכים ושולחם ככל אשר יחפוץ, מלאך זה לא היתה ידועה לו שליחותו. וזאת היתה שאלתו, הגידה נא שם שליחותך. ויאמר: למה זה. זה שם שליחותי, לברר התמיהות כנ"ל.

יהפוך ה' את העקב למישור עד גאולתם של ישראל בב"א.

וישאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה-נָא שְׁמִי וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה תִּשְׁאַל לְשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שֵׁם (לב, ל')

יש לשאול מכח מה שאל יעקב את שם המלאך. וי"ל, שעל ידי נגיעת המלאך בו בהאבקו עמו, ניתן רשות ליעקב לשאול לשמו של המלאך. ונרמז זה בשאלתו של יעקב. הגידה-נא שמיך הוא נוטריקון הגיד הנשה. הגידהנא"שמך.

ויֹאמֶר לְמָה זֶה תִּשְׁאַל לְשְׁמִי. לכאורה נראה כי המלאך לא עונה לשאלתו. ודבר תמוה הוא, שיעקב אשר שולט בעולם המלאכים (כמובא בריש פרשת ויצא), לא ישיבנו המלאך. ועוד, שדמותו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד. כיצד לא יענה לו המלאך.

ולעומקו של מקרא נראה לומר ששמו של המלאך הוא כפי שענה לו המלאך: למה זה.

לעומקו של מקרא וישלה

הולך עם עשו לדרכו, ושתהיה לו
מציאת חן לפניו. ולכן השתמש במלאך
מיכאל כדי לא להטריח את הקב"ה
במקום שמלאך יכול לעשות שליחותו.

**וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂו לְדַרְכּוֹ
שְׁעִירָה (לג, טז)**

וַיֵּשֶׁב לְדַרְכּוֹ. שלא קבל שום רושם
והארה מהצדיק. ושב לדרכו הרעה
אשר הלך בה עד הנה. והוא שאמר
שעירה. לְשֵׁם שַׁיכוּתוֹ. עם השעירים,
על פני השדה.

וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלָם עֵיר שְׁכָם (לג, יח)
שְׁכָם, ר"ת **שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ,** כמובא
באוהב ישראל מאפטא. **עֵיר** הוא
מלאך בבחינת עירין קדישין. **שְׁהִיָּה**
כַּאֲחַד הַמַּלְאָכִים. שְׁלָם, שהגיע
לדרגת שלימות בעבודת ה' וביראתו,
לאחר שעשה קידוש השם, כמלאך ה'
צבאות. ונרמזו הדברים ב **שְׁלָם עֵיר**
שְׁכָם, שהושלם שם כבוד מלכותו
לאחר שהשתדל עם המלאך עיר
וקדיש ונהיה שלם כמוהו, לקדש שם
כבוד מלכותו.

**לָמָּה זֶה אֲמַצָּא-חַן בְּעֵינַי אֲדֹנָי
(לג, טו)**

למה זה אמצא חן. לכאורה קשה,
שהרי כל פעולותיו עשה יעקב למצוא
חן, ואיך ישאל למה זה אמצא חן.
ועל כרחק אין זה הפשט.

אלא כרש"י, שחילק את דברי יעקב
לשניים: הראשון **לָמָּה זֶה,** ובחלק
השני הוא מבקש: **אֲמַצָּא-חַן בְּעֵינַי**
אֲדֹנָי. וזה לשונו: למה זה תעשה לי
טובה זו שאיני צריך לה. **אֲמַצָּא-חַן**
בְּעֵינַי אֲדֹנָי. ולא תשלם לי עתה שום
גמול.

ועל דרך הצח, כן יעידו הטעמים.
לָמָּה זֶה מוטעמות בפני עצמן, **אֲמַצָּא-**
חַן בְּעֵינַי אֲדֹנָי מוטעמות בפני עצמן.

ולעומקו של מקרא יאמר כנ"ל,
שיעקב קרא למלאך מיכאל המכונה
בשם **למה זה,** שיתן לו מציאת חן
בעיני עשו. שעשו מבקש שילכו יחדיו,
ויעקב צריך לסרב לו, לכן קרא
למלאך הממונה על התמיהות
שיישר את העקב למישור, לקבל
התנצלותו כביכול של יעקב שאינו

לעומקו של מקרא וישלה

במעשה שכם. ויקח אתה וישכב אתה
ויענה. ויקח וישכב ויענה ר"ת ווו,
וסופי תיבות: בסדר הפוך הבח.

וְהוּא נִכְבֵּד מִכָּל בַּיִת אָבִיו (לד, יט')

מאי נכבד. כבד. כבד בתאוותיו. והוא
הסטרא אחרא והקליפות הנאחזות
בראשי תיבות שכ"ם שהם שם כבוד
מלכותו. ולכן היה קידוש השם בסילוק
הקליפות על ידי חרב פיפיות בידם.

**וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל-יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה
בֵּית-אֵל וְשֵׁב-נָשִׁים וְעֲשֵׂה-נֶשֶׁם
מִזְבֵּחַ לְאֵל הַגְּרָאָה אֲלֵיךָ בְּבִרְחֹךָ
מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אֶחָיִךְ (לה, א')**

וסמיד ליה

**וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-בֵּיתוֹ וְאֵל כָּל-
אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ אֶת-אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר
אֲשֶׁר בְּתִכְכֶם וְהַטְּהִרוּ וְהַחֲלִיפוּ
שְׁמֹלְתֵיכֶם (לה, ב').**

וייש לשאול, לכאורה לא מצאנו
בדברי הקב"ה ליעקב להסיר אלהי
הנכר. ומנין ידע יעקב לומר להם זאת.

**וַיִּחַן אֶת-פְּנֵי הָעִיר. ויחן לשון
חנינה. שידע יעקב כי שכם היא מקום
מועד לפורענות, ולכן התחנן פני
ה"עיר וקדיש" המלאך הגואל אותו
מכל רע, שישמרהו. ואשר על כן קנה
את המקום במאה קשיטה. והוא לשון
קשוט ואמת, וכן יורה מאת כסף של
מאה קשיטה, שהוא ענין של אמת.
וקשיטה הוא גם לשון קושט ואמת.
ויאה המקום ליעקב שנאמר בו תתן
אמת ליעקב.**

**ומה היא החנינה שחננו המלאך
עיר וקדיש. שְׁמִדִּינָה תצא אסנת,
וממנה מנשה ואפרים עליו נאמר הבן
יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים.
שהיה משתעשע שעשועים בתורה עם
זקנו יעקב.**

**וַיַּעֲקֹב שָׁמַע פִּי טַמְאָה אֶת-דִּינָה בָתּוֹ
וַבָּנָיו הָיוּ אֶת-מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה
וְהַחֲרֵשׁ יַעֲקֹב עַד-בָּאָם. (לד, ה')**

וַיַּעֲקֹב שָׁמַע פִּי טַמְאָה אֶת-דִּינָה בָתּוֹ
ואינו מפורש כיצד שמע. ושמא י"ל כי
המלאכים הנקראים ווו הבח הם
שגילו לו, הם השמות הקדושים מע"ב
שמות של ויסע ויבא ויט, והם רמוזים

לעומקו של מקרא וישלה

וּתְמַת דְּבַרְהָ מִיִּנְקַת רְבִקָּה וּתְקַבֵּר
מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאֱלֹון
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹון בְּכוֹת (לה, ח').

פירש רש"י אגדה (ב"ר פא, ה.),
נתבשר שם באבל שני, שהוגד לו על
אמו שמתה.

ואע"פ שדברי אגדה הם, יש ליתן
טעם היכן הם רמוזים בפסוק עצמו,
ליתן תוקף לפשוטו של מקרא ככל
האפשר.

ויש לומר לעומקו של מקרא,
שרמוזים דברי רש"י בפסוק עצמו.
שנאמר וּתְמַת דְּבַרְהָ מִיִּנְקַת רְבִקָּה
וּתְקַבֵּר וגו'. אמנם, בדרך הפשט
וּתְקַבֵּר קאי אמינקת רבקה. אך
האגדה תוציא מן הפשט לומר, וּתְמַת
דְּבַרְהָ מִיִּנְקַת רְבִקָּה וּתְקַבֵּר מִתַּחַת
לְבֵית-אֵל. וכאומר רְבִקָּה וּתְקַבֵּר.

וּתְמַת דְּבַרְהָ מִיִּנְקַת רְבִקָּה וּתְקַבֵּר
מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת הָאֱלֹון
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אֱלֹון בְּכוֹת (לה, ח')

פירש רש"י מתחת לבית אל. העיר
יושבת בהר, ונקברה ברגלי ההר: תחת
האלון. בשיפולי מישרא, שהיה מישור

וי"ל כי יעקב הבין זאת מדברי
הקב"ה, שפנה אליו בלשון יחיד ולא
כלל כל שבטי יה עמו. קום עליה.
אתה ראוי לקום ולעלות ואין כולם
ראויים לקום ולעלות. לזה אמר יעקב
הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם,
והטהרו והחליפו שמלותיכם, ואחרי כן
וּנְקוּמָה וּנְעֻלָּה בֵּית-אֵל (לה, ג').

ועדין יש לשאול, מנין ידע כי לא
ראויים משום אלהי הנכר, אולי אינם
ראויים משום דברים אחרים, ויש
לומר מזה שאמר לו הקב"ה לְאֵל
הַנְּרָאָה אֱלֹיָהּ. שהיה צריך לומר ועשה
לי שם מזבח. מאי לְאֵל? מכאן הבין
שכוונתו שישובו למידת האלקות.

וַיִּתְּנוּ אֵל-יַעֲקֹב אֶת-כָּל-אֱלֹהֵי הַנֹּכַח
אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנִּזְמִים אֲשֶׁר
בְּאֲזַנֵּיהֶם וַיִּטְמֵן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת
הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם-שָׁכְמָם. (לה, ד')

יש להבין מאי הנזמים אשר
באזניהם. וכי יעלה על הדעת שכן יהיו
בני יעקב נוהגים. אלא ודאי הכוונה
לנזמים אשר באזניהם של אלו אשר
לקחו בשביה.

לעומקו של מקרא וישלה

עת יצאה נשמתו היא המילה בני חת:
{כט} ויצו אותם ויאמר אליהם אני באסף אל-
עמי קברו אתי אל-אבותי אל-המערה אשר
בשדה עפרון החתי: {לב} מקנה השדה
והמערה אשר-בו **מאת בני-חת:** {לג} ויכל
יעקב לצנות את-בניו ויאסף רגליו אל-המטה
ויגוע ויאסף אל-עמיו:

**וירא אלהים אל-יעקב עוד בבואו
מפדן ארם ויברך אתו (לה, ט')**
ויברך אתו פירש"י ברכת אבלים.
ולית מילתא דלא רמיזי באורייתא,
ויש לעיין היכן רמוז בפסוק ענין זה
של ברכת האבלים.

ויש לומר שנרמזה ברכת אבלים
במילה **ויברך**. שכאשר נחלק את
המלה **ויברך** לשנים, נקבל הרמז
לברכת אבלים. וְ הַיָּא מַלְתָּ צַעַר,
בְּרַךְ, היא ברכה והיא ברכת הצער.

ועוד יש לומר, שירמוז הכתוב
לשנותיה של רבקה. שהרי רבקה
היתה בת קרב שנים במותה. **בְּרַךְ** חסר
ק' הן שנותיה של רבקה. **וּחִסַּר ק'**
כנגד מה שאמרה (כז, מו) **וַתֹּאמֶר**
רְבֵקָה אֶל-יַצְחָק קְצָתִי בְּחַיֵּי מִפְּנֵי

מלמעלה בשפוע ההר, והקבורה
מלמטה, ומישור של בית אל היו קורין
לו אלון. **ואגדה (כ"ר פא, ה.)**, **נתבשר**
שם באבל שני, שהוגד לו על אמו
שמתה.

ובפרשת חיי שרה (בראשית, לה, ח'),
הובאו דברי הרמב"ן **שבני חת** קברו
את רבקה. כי יעקב בדרך, ויצחק סגי
נהור, ועשו שונא לאמו.

**ולית מילתא דלא רמיזא
באורייתא**, שכאן נרמז שבני חת
קברוה.

שכן נאמר על מינקת רבקה פעמיים
תחת. **וַתִּקְבֹּר מִתַּחַת לְבֵית-אֵל תַּחַת**
הָאֵלֹנִים. אחת לרבקה ואחת למיניקתה.
ובמילה **תחת** רמוזים בני חת. ועוד
רמוז בה שקברוה במקום יעקב, שכן
תַּחַת הָאֵלֹנִים ירמוז שקברוה תחת
(במקום) יעקב הנקרא **אל**. כנאמר
וַיֵּצֵב-שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לוֹ אֵל אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל. וכפירוש רש"י שם (לג, כ'),
ורבותינו דרשו (מגילה יח.),
שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל.

ועוד שילם להם יעקב טובה תחת
טובה שהמילה האחרונה שיצאה מפיו

לעומקו של מקרא וישלה

וּתְקַשׁ בְּלִדְתָּהּ: {יז} וַיְהִי
בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וּגו'.

יש ליתן טעם מדוע ידגיש הכתוב פעמיים **וּתְקַשׁ בְּלִדְתָּהּ בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ**.

ויש לומר כי ירמוז הכתוב למה שנאמר במסכת מועד קטן (יח.) **ברית כרותה לשפתים**, כשגגה היוצאת מפי השליט, וממהרים החיילות להוציאה אל הפועל, וכפי שאמרו (ברכות יט.) תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן. ורחל הרי אמרה ליעקב (בראשית ל, א) **הֲבָה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי**. ובזה גזרה על עצמה מיתה בעת הלידה בבחינת **ברית כרותה לשפתים**. שאמרה הבה לי **בנים**, מיעוט רבים **שָׁנִים**. ובכך גזרה על עצמה מיתה בלידת הבן השני. ואע"פ שאמרה **וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי**, מכל מקום שגגה יש כאן וברית כרותה לשפתים יש כאן. לכן נאמר ותקש בהקשתה. **שהקשתה לעצמה את לידתה** ע"י שפתיה.

בנות חַת אִם-לִקְחֹתָ עֵקֶב אִשָּׁה מִבְּנוֹת-חַת פְּאֵלָה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לְמָה לִי חַיִּים.

ובשימת לב הַחַיִּי נכתב ק' קטנה. רמז הוא שיש להוריד בעת קץ חייה ק' מ וַיִּבְרָךְ. וכיצד הוא חשבון שנותיה: שלעולם רבקה קטנה מיצחק ב 37 שנה. שכן בעקידה כשהיה יצחק בן 37 נתבשר על הולדת רבקה. וַיְהִי יֶצְחָק בֶּן-אֶרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת-רַבְקָה ויצחק בן 60 בלידת את יעקב ורבקה בת 23.

ויעקב היה בן 99 כשנבשר על מות אמו. כיצד: בן 63 קבל את הברכות. בן 77 יצא מבית שם ועבר לכוון חרן. י"ד שנה בבית לבן ועוד ו' שנים בצאן לבן הן כ' שנה יחד 97 בצאתו מחרן. ועוד **שנתיים בדרך** הרי יעקב בן 99 כשנתבשר על מות רבקה. ועוד 23 שהיתה רבקה גדולה ממנו, הרי שרבקה היתה בת **קכב במותה**.

וזהו וַיִּבְרָךְ בְּרַךְ פחות ק' קטנה של קצתי בחיי, הרי **קכב** שנה רבקה במותה. וכאן נרמז ברכת אבליים ליעקב על רבקה אמו. שנאמר **וַיִּבְרָךְ אֶתוֹ**.

לעומקו של מקרא וישלה

לכתו ושובו אפשר ללמוד עוד על מצבת האבן אשר הקים, שהקים את אותה האבן אשר שם מצבה בפעם הראשונה. ורמז לזה בפרשת ויצא "וישם אותה מצבה", וישם את אותה המצבה בלכתו ובחזירתו. ועוד שכאן קורא לה בשם מצבת אבן, שהדגיש כי הפכו האבנים לאבן אחת והיא נוטריקון אב בן. שעתה הוא משופע בבנים, שאין בלבם אלא אחד.

וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצְבֵּה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-
דָּבַר אֱתוֹ (לה, י"ד).
וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצְבֵּה עַל-קַבְרֹתָהּ (לה, כ').

יש ליתן טעם מדוע הקישם הכתוב באותה לשון, לשני הפסוקים השונים, בשני ענינים שונים.

ויש לומר על פי מה שאמרו חז"ל בעבור נדרים מתה אשתו. שיעקב אחר מלקיים את נדרו להציב מצבה לה', ולכן היה צריך להציב שתי מצבות.

ביעל מעליו אלקים
בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-דָּבַר אֱתוֹ (לה, י"ג)
וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצְבֵּה

וַיְהִי בְּהַקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָהּ וַתֹּאמֶר לָהּ
הַמֵּיִלֶדֶת אֵל תִּירָאִי כִּי גַם זֶה לָךְ
בֶּן.
(לה, יז')

יש ליתן טעם בדברי המילדת, מאי לך שאמרה כי גם זה לך בן.

על דרך הרמז והסוד, ב"ן הוא שם קדוש של שם השם במילוי כפול כזה: יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה. מְנַן ב"ן. והוא שם השראת השכינה. וכן הגימטרי' של כ"י ג"ם ז"ה שמונים וחמש ועם הכולל שמונים ושש כמנין אלהי"ם. וביחד עם בן הרי ה' הוא האלקים וכל זה לך. כי גם זה לך בן. כאן נרמז לה שהשכינה תשרה על קברה ביותר, מכל ציוני הצדיקים. וכמאמר הגאון מוילנא.

ועוד נרמז לה, כי כשם שתהיה השכינה בחלקו של בנימין, כן תשרה השכינה מעל קברה. עד עת שוב הגלויות.

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאֵו
מִפְּנֵי אַרְם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ: (לה, ט').
ופירש"י עוד פעם שני במקום הזה.
אחד בלכתו ואחד בשובו. ומההקש של

לעומקו של מקרא וישלה

בשימת לב פרט לך הכתוב ג' לשונות שהיו על הים בצאת ישראל ממצרים.

ויסע ויבא ויט. ואלו הם שלשה פסוקים בפרשת בשלה (יד, יט, כ, כא) מהם יוצאים ע"ב שמות הקדש. ורמוזים כאן אצל יעקב בשובו אל אביו, **ויסע** ישראל **ויט** אהלה מהלאה למגדל עדר: וסמך ליה **ויבא** יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק.

לומר לך ששב יעקב אל אביו עם **כל צבא המלאכים אשר עמו**, והם ק"כ רבוא מלאכים, כמובא לעיל ובמדרש רבה, ועוד נוספו לו המלאכים אשר יעלו עם בני ישראל ממצרים ויתגלו על שפת הים, והם ורד"ו שמות, ע"ב שמות כפול שלש. שכן יש ג' שיטות בסידור הפסוקים כמבואר בפירוט בלעומקו של מקרא לפר' בשלה. והם כנגד ורד"ו בדגת הים, הם הנותנים כח לבני ישראל לשלוט בבריאה, הם אשר ירדו עמם מצרימה, והם אשר יהיו אתם על הים.

במקום אשר-דבר אתו (לה, י"ד)
ויקרא יעקב את-שם
המקום אשר דבר אתו (לה, ט"ו)

יש ליתן טעם מדוע יחזרו הפסוקים [ל"ה, יג-יד-טו], ג' פעמים בזה אחר זה לומר **במקום אשר-דבר אתו**.

וי"ל שירמוז הכתוב על אברהם יצחק ויעקב, אשר ה' דבר אתו, עם כל אחד מהם. והם גם הם כל אחד מהם דבר אתו עם ה' והיינו שתקנו התפילות. ואין המקום אלא הקב"ה. וכאומרו, במקום אשר דבר אתו **בתפילה לפני המקום ב"ה**.

ועוד י"ל שירמוז הכתוב על ג' בתי מקדשות. ולכן הסמך הכתוב מצבת קבורת רחל לכאן, שתצא לקראת הגלויות בבנין הבית השלישי.

ויסע ישראל **ויט** אהלה מהלאה למגדל עדר: וסמך ליה **ויבא** יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא חברון (לה, כא)

לעומקו של מקרא וישלה

ועל כל הנ"ל יש לתרץ ולומר. כי עיקר מידת האמת של יעקב היא מידת הכרת הטוב. ויעקב הכיר טובה לבלהה על אשר ממנה נבנתה רחל וילדה את יוסף. וכפי שאמרה רחל ליעקב (ל,ג) וְהֵאמֵר הִנֵּה אֲמַתִּי בְלָהָה כָּאֵלֶיהָ וְתִלְדַּל עַל-בְּרָכָי וְאֲבָנָה גַם-אֲנֹכִי מִמֶּנָּה.

ולכן העביר יעקב את יצועיו מאהל רחל לאהל בלהה, ולא לאהל לאה. וראובן שלא ידע את חישובו זה של אביו, פגם במעשהו במידת הכרת הטוב של יעקב.

ולכן הוצרך יעקב ליטול את הבכורה מראובן וליתן אותה דוקא ליוסף. שבזה הוא מתקן את הפגם של הכרת הטוב לבלהה על שפתחה פתח לרחל ללדת את יוסף.

ומעתה לא נותר אלא לעיין לראות היכן הרמז בפסוקים לדרשה זו של חז"ל, שיעקב העביר את יצועיו לאהל בלהה.

ויש לומר שנרמזו הדברים בפרק לה, פסוק כא, סמיק למעשה ראובן.

וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלֵה מִקְלָאָה לְמַגְדֹּל-עֵדָר: {כב} וַיְהִי בַשָּׂכָן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהָרָא וַיִּלְדֶּה רְאוּבֵן וַיִּשְׁפָּב אֶת בְּלָהָה פִּילָגֶשׁ אֲבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (פ) וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם עָשָׂר. (לה,כב)
וַיִּלְדֶּה רְאוּבֵן וַיִּשְׁפָּב אֶת בְּלָהָה

פירש רש"י שבלבל יצועי אביו ולכן העלה עליו הכתוב וכו'. ומה הוא שבלבל, שהעביר יצועי אביו מאהל בלהה לאהל לאה אמו.

ויש לעיין, שאמנם מעשה ראובן לא ראוי, אך טענתו לכאורה צודקת. ויש ליתן טעם מדוע יעביר יעקב יצועיו דווקא לבלהה, שפחת רחל, ולא לאהלה של אמו, לאה.

ועוד יש לשאול, שהרי הענישו יעקב לראובן על מעשהו והעביר ממנו את המלכות ליהודה ואת הכהונה ללוי ואת חשיבות הבכורה ליוסף. בשלמא מלכות ליהודה שעתיד דוד משבט יהודה להיות מלך. ובשלמא כהונה ללוי, שעתיד אהרון הכהן להיות הכהן הגדול. אך הבכורה מדוע תינתן ליוסף. ואם משום שהוא בכור לאמו, הרי גם זן בכור לבלהה וגד בכור לזלפה.

לעומקו של מקרא וישלה

**אַתְּרָא דְּמַתְּמֵן עֵתִיד דְּאַתְּגִילִי
מִלְפָּא מְשִׁיחָא בְּסוֹף יוֹמֵיא.**

ופירושו: מקום שמשם עתיד
להתגלות מלך המשיח לקץ הימין.

כאן גילה הכתוב עד כמה חביבה
מצות כבוד אב, שבזכות חזרתו אל
אביו משרה שם הקב"ה שכינתו ומְכִיֵּן
את המקום לביאת משיח צדקנו בב"א.

**וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאֲסֹף אֶל-עַמּוּיו
זָקֵן וְשִׁבְעַת יָמִים (לה, כט')**

ויש לשאול מאי **וְשִׁבְעַת יָמִים**, והרי
איכא עשו שלא השְׁבִיעוּ לאביו נחת
למרות שהשקיע בו אהבתו!

אלא יש לומר שהם אותם הימים
שאמרה לו אמו "ימים אחדים", ויצחק
מחכה שיעברו ימים אחדים אלן,
שיוכל שוב להפגש עם בנו יעקב
שאותו ברך בברכתו ויתן לך, גם ברוך
יהיה, ובברכת אברהם.

ועתה משזכה שוב להפגש עמו, הרי
כל אותם ימים שציפה להם נתגשמו
ובאו וזבה כוונת הפסוק: **וְשִׁבְעַת יָמִים.**

ועוד יש לומר שידע יצחק להבחין
במלאכים אשר באו עם יעקב, כנ"ל,

**וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּיט אֶהְלֵה מִקְּלָאָה
לְמַגְדֵּל-עֵדָר.**

ויט אֶהְלֵה, אהלה כתיב. שקודם עסק
באהלה של בלהה, כדרך שעשה
אברהם שתחילה נתעסק באהלה של
שרה. ונרמז במילה **אהלה** שהוא
גימטריה **בלהה עם הכולל**.

ובחר בזה יותר **מאהל לאה**. וגם זה
נרמז בפסוק שנאמר **מִקְּלָאָה לְמַגְדֵּל-**
עֵדָר. מהלאה הוא אותיות **מאהל לאה**
למפרע. ואע"פ שלאה היתה עיקר
גידול השבטים, **וגם זה נרמז כאן, על**
דרך הצח: באמרו: מהלאה למגדל
עדר. **מִקְּלָאָה לְמַגְדֵּלֶת** עדר צאן שבטי
יעקב.

ועוד שנאמר במדרש (מובא ביונתן בן
עוזיאל כדלקמן) **שמגדל עדר הוא**
המקום משם יבוא ויתגלה משיח
צדקנו. ובוה נרמז משיח בן דוד שיצא
מלאה. ואע"פ כן מידת הכרת הטוב
גברה בו ביעקב.

מִקְּלָאָה לְמַגְדֵּל עֵדָר.

תרגם יונתן: וַיֵּטֵל יַעֲקֹב וַיְפָרֵס
לְמִשְׁפָּנָיִה מִן הַלָּא לְמַגְדֵּלָא דְעֵדָר

לעומקו של מקרא וישלה

בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה. כלומר: שפסוק זה לא נכתב במקומו, ואין מוקדם ומאוחר בתורה, ויצחק היה חי במכירתו של יוסף וכשנפטר יצחק לא היה יוסף עם יעקב, וחשבו כולם כי טרף טרף יוסף. ובלי יוסף אין חשש לעשו, שנאמר ובית יוסף להבה ובית עשו לקש. ובלי יוסף לא דלקה גם בעשו אש המחלוקת.

והקב"ה עשה וסובב כן להרחיק את יוסף מארץ כנען כל עוד צריכים יעקב ועשו לקבור יחד את אביהם.

ועוד, שלזה הקדים הכתוב מיתת יצחק לתולדותיו הרעים של עשו שכן ע"י כך אפשר לפרסמו שנפטר זקן ושבוע ימים.

ויקח עֲשׂוֹ אֶת-נְשָׁיו וְאֶת-בָּנָיו
וְאֶת-בְּנֹתָיו וְאֶת-כָּל-נַפְשֹׁתָיו

שכן בכו הם לתוך עיניו על המזבח בעקידתו. ועוד, שכדי לראותם אין צורך בראייה גשמית אלא רוחנית, ולכן הבחין בהם אע"פ שכהו עיניו, ולכן נאמר זָקֵן וְשָׁבַע יָמָיו. ועל דרך הצה הוא נוטריקון, זמן קיבול נחת וראה שבאו עמו יחד מלאכי רחמים.

וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֲשׂוֹ וַיַּעֲקֹב בְּנָיו.
(לה, כט')

ויש לשאול מדוע לא התלקחה מחדש שנאת עשו כלפי יעקב, שהרי לא הניח ליעקב לעסוק בקבורת אביו לפניו שנאמר עשו ויעקב, ולא הקדים את יעקב לפניו כפי שנכתב ביצחק וישמעאל. ולא עוד אלא שעתה יכול לבצע זממו הישן באמרו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את אחי.

ויש לומר כשם שפירש רש"י [לה, כט'] אין מוקדם ומאוחר

לעומקו של מקרא וישלה

הנלווים אליו בלבד, ולא אל יעקב. וכדברי עשו ליעקב, **יש לי רב**, ומתוך שהתרברב הוא וכל אשר לו, לא יכלה הארץ לשאת אותם, את עשו וכל הנלווים אליו מפני מקניהם ובתרגום מפני גיתיהון. אל תקרא גיתיהון אלא **גאותהון**.

וזה שנתנבא עובדיה, בהפטרה

של פר' וישלה: מִחֲמַס אַחִיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֹּף בּוֹשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם. שהלך אל ארץ אחרת מפני יעקב אחיו, כלומר מפני הבושה הסכים אף להיות נכרת לעולם. ומה היא הבושה, שרצה לחמוס ממנו ולא עלתה בידו. וכן נאמר (עובדיה א, ו') **אִיךָ נִחַפְשׁוּ עֲשׂוֹ נִבְעוּ מִצְפָּנָיו** כל הרע שהיה צפון בתוכו **נתגלה** וצף על פניו. **שכן**, ברב תאוותו הסכים לקבל את הדורונות ששלח לו יעקב כדי למלא בקצת מן המקצת את תאוותו להינות משלל אחיו. וכאמרו אם לא זכיתי לחמוס, לפחות אהנה ממתנותיו.

ועל דרך הצח, יאמר: אל תקרי **נִבְעוּ מִצְפָּנָיו** אלא **נִבְקְעוּ צִיפּוּרָיו**, בתוספת ק' ור' של קרף בדרך. שרצה לנעוץ ציפורניו ביעקב כחזיר הזה שנעץ צפרניו בחומת ירושלים. ו**נִבְעוּ**

ביתו ואת-מקנהו ואת-כל-בהמתו ואת כל-קנינו אשר רכש בארץ כנען וילך אל-ארץ מפני יעקב אחיו (לו, ו')

שהרי ברכותיו תלויות ביעקב אחיו, ולכן פנה מעמו שלא יהא תלוי בו.

ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אתם מפני מקניהם. (שם, ז')

ותימה, וכי אין מקום בארץ הצבי לבהמותיהם, ומהו מפני מקניהם. אלא מפני מקניהם וקניניהם הרוחניים. שקדושת הארץ לא יכלה לשאת את רשעת עשו וקניניו הבהמיים יחד עם קניני התורה הרוחניים של יעקב. וכמובא בויקרא [י"ח, כח'] **וְלֹא-תִקְיָא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמְאֹתֵיכֶם אֲתָהּ כְּאֲשֶׁר קָאָה אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר לְפָנֵיכֶם. ותרמוז התורה בזה לעשו. שהוא הגוי אשר לפניכם שהארץ הקיאה אותו.**

ולעומקו של מקרא יש לומר כי היה רכושם רב חוזר על עשו וכל

לעומקו של מקרא וישלה

מִצְפָּנִי וּנְבָקְעוּ רַעוּתִי שֶׁל מִצְפָּנִי
שֶׁל מִצְפָּנִי תַפְתַּח הַרְעָה וּלְכֵן הוֹלִיכִי
הַקֶּב"ה אֶל דְרוֹם מִפְּנֵי יַעֲקֹב אַחִיו.

הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מֵצָא אֶת-הַיָּמִם
בַּמִּדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת-הַחֲמֹרִים לְצַבְעוֹן
אָבִיו: וְגו' וַיִּמְלֶךְ תַּחְתָּיו הַדָּר וְשֵׁם
עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בַּת-
מִטְרָד בַּת מִי זָהָב: (לו, לט)

יש ליתן טעם בסיפורים אלו
ששייכים לחורי שרצו להתחתן עם
עשו. וי"ל כפי שתרגם אונקלוס
הימם גיבריא, ומי זָהָב מצרף דהבא.
ובזה יובן על נכון, כי אלופים אלו
כאלופיו של עשו לא בטחו אלא
בגבורתם ובעשרם.

ולעומתם יעקב ויוסף שהם בבחינת
הגבור הכובש את יצרו הסומכים על
ה' גבור מלחמה אשר לו הכסף ולו
הזהב. ובזה נסמכת הפרשה לפרשת
וישב, אלה תולדות יעקב יוסף,
שיודעים לשייך את התולדות
למולידיהם, ואת הגבורה למי שהכה
שלו ואת העושר למי שהעושר שלו
הוא חי העולמים.

בכל ענייני הקונטרס ניתן לפנות

לטל': 052-7675895

גור-אריה צור

מודיעין עילית

ניתן להצטרף לתפוצת מייל

דוא"ל: leshem895@gmail.com